

7/4 P 1

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΧΡΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΣΟΑΒΙΟΥ,
ἢ
ΧΡΗΣΤΟΗΘΕΙΑ

Περιέχουσα ὅσα συμβάλλουσιν ἐκάστῳ οὐ μόνον
εἰς γνῶσιν τῶν καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ τῆς
συμπεριφορᾶς τῶν χρησιμωτέρων ἐν
τῷ κοινωνικῷ βίῳ.

Ἐπιδιωρθωμένη καὶ ἐπιτυξημένη παρὰ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΟΜΜΗΤΑ.

Πρὸς χρῆσιν τῶν ἀπανταχοῦ Ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολείων.

Διπλῆντις Γ. ΚΟΠΑΝΑΡΗ.

Κατ' ἐγκρίσιν τῆς ἐπὶ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων Ἐπιτροπῆς.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.—1876.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1875-717

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΧΡΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΣΟΛΒΙΟΥ,

ἢ

ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑ

Περιέχουσα ὅσα συμβάλλουσιν ἐκάστω οὐ μόνον
εἰς γνῶσιν τῶν καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ τῆς
σύμπεριφορᾶς τῶν χρησιμωτέρων ἐν
τῷ κοινωνικῷ βίῳ.

Ἐπιδιωρθωμένη καὶ ἐπηρευημένη παρὰ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΟΜΜΗΤΑ.

Πρὸς χρῆσιν τῶν ἀπανταχοῦ Ἀλληλεδιδασκτικῶν Σχολείων.

Δαπάναις Γ. ΚΟΠΑΝΑΡΗ.

Κατέγραψεν τῆς ἐπὶ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων Ἐπιτροπῆς.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.—1875.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

Διδασκαλία τοῦ πῶς ν' ἀποκτήσῃ τις ἥθη χρηστά.

Τὸ κυριώτερον μάθημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μάθῃ ἕκαστος ἄνθρωπος ἐκ νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας, εἶναι τὰ χρηστὰ ἥθη· διότι αὐτὰ μόνον κάμνουν τὸν ἄνθρωπον νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία· αὐτὰ τὸν ἐτοιμάζουσι καὶ εἰδῶ νὰ ζήσῃ βίον εὐδαίμονα, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἄνω μακαριότητα.

Μόνος δὲ τρόπος εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τις χρηστὰ ἥθη εἶναι νὰ συνηθίσῃ αὐτὰ ἐκ νεότητος· διὰ νὰ συνηθίσῃ ὅμως εὐκόλως εἰς αὐτὰ, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διδαχθῇ, ἐνῷ ἔτι εἶναι νέος, τὴν ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑΝ· διότι ἡ Χρηστοθήθεια εἶναι μάθημα, τὸ ὁποῖον διευθύνει τὰ ἥθη, ἐπειδὴ διδάσκει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἡμπορεῖ ἕκαστος νὰ ἀποκτήσῃ ἥθη χρηστά.

Ἄν καὶ μὲ τὴν συναναστροφὴν χρηστοθήων ἀνθρώπων ἡμπορεῖ τις ν' ἀποκτήσῃ χρηστὰ ἥθη καὶ νὰ γείνη καὶ αὐτὸς χρηστοθήης, ὅμως καὶ οὕτως ἡ διδασκαλία τῶν κανόνων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁδηγεῖται ἕκαστος εἰς τὴν χρηστότητα τῶν ἡθῶν, εἶναι ἀναγκαία, διότι οἱ κανόνες οὗτοι, μένοντες εἰς τὴν μνήμην ἐμποδίζουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ φαῦλα ἥθη, καὶ τὸν διευθύνουσιν εἰς τὰ χρηστά.

Εἶναι δὲ ἡ Χρηστοθήθεια διδασκαλία, ἡ ὁποία διδάσκει τὸν ἄνθρωπον πῶς νὰ ρυθμίζῃ τὰ ἥθη τοῦ καὶ νὰ γίνηται καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, δηλαδὴ τὸν διδάσκει τί πρέπει νὰ φυλάττῃ καὶ πῶς νὰ συμπεριφέρηται διὰ νὰ ᾔγῃ χρηστοθήης ἄνθρωπος.

Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ ᾔναι χρηστοθήης ἄνθρωπος, οὗτος πρέπει πρῶτον μὲν νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ φυλάττῃ τὰ καθήκοντά του κατὰ τὴν κατάστασίν του· καὶ τοῦτο τὸν κάμνει καλοκάγαθον καὶ χρηστοθήη· δεύτερον δέ, νὰ ἡξεύρῃ πῶς νὰ συμπεριφέρηται εἰς πᾶσαν περίστασιν εὐτάκτως μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται, καὶ τοῦτο τὸν κάμνει κόσμιον καὶ πολιτικόν· διότι, ὅταν τις φυλάττῃ τὰ καθήκοντά του καὶ συμπεριφέρηται μὲ ὅλους καλῶς, τότε συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν, ὅτι οὗτος εἶναι χρηστοθήης ἄνθρωπος, διότι εἶναι καλοκάγαθος καὶ κόσμιος.

Καὶ ἐπειδὴ τὰ χρηστὰ ἦθη συνίστανται εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ τις τὰ καθήκοντά του καὶ εἰς τὸ νὰ ἡξεύρῃ νὰ συμπεριφέρηται, διὰ τοῦτο καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Χρηστοθείας διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον διαλαμβάνει περὶ τῶν καθηκόντων, τὸ δὲ δεύτερον, περὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἐκάστου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ καλοκάγαθου ἀνθρώπου.

Εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς.

Καθῆκον λέγεται τὸ χρέος ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἔχη ἕκαστος κατὰ τὴν κατάστασίν του πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὅστις φυλάττει ταῦτα τὰ καθήκοντα, καὶ εἶναι καὶ λέγεται καλοκάγαθος καὶ χρηστοῦς ἀνθρώπος· ὅστις δὲ δὲν τὰ φυλάττει, λέγεται ἀχρεῖος καὶ κακοῦς ἀνθρώπος.

Καὶ ἐπειδὴ τὰ καθήκοντά μας ἀναφέρονται καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὰ καθήκοντα ἑκάστου εἶναι τριῶν εἰδῶν· πρῶτον, καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν· δεῦτερον καθήκοντα πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς· καὶ τρίτον, καθήκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων.

Θεὸς εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸ ὅποιον ἐδημιούργησε καὶ διατηρεῖ τὰ πάντα· καὶ ὡς δημιουργὸς πάντων εἶναι καὶ κύριος πάντων, καὶ δύναται, καθὼς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοῦ μηδὲν τὰ πάντα, οὕτω πάλιν νὰ τὰ καταστήσῃ εἰς τὸ μηδέν. Διότι καὶ εἰς ὠρολογιοποιός, καθὼς δύναται νὰ κατασκευάσῃ ὠρολόγιον, οὕτω δύναται καὶ νὰ τὸ χαλάσῃ.

Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔκτισεν τὰ πάντα, βέβαια αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔκτισεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· αὐτὸς μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν, αὐτὸς μᾶς ἐ χάρισε ὅσα καὶ ἂν ἔχωμεν, καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι μόνη του ἡ θελήτης ἀρκεῖ, καὶ ν' ἀφαιρήσῃ ὅσα ἔχομεν, καὶ νὰ φέρῃ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους εἰς τὸ μηδέν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ζωὴν καὶ ὅσα ἄλλα ἔχομεν, χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὸν τὸ πᾶν· χρεωστοῦμεν νὰ τὸν λατρεύωμεν ὡς ὑπέρτατον κύριον τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ νὰ δεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν ἄκρον σέβας καὶ εὐλάβειαν· χρεωστοῦμεν νὰ ὑπακούωμεν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν εἰς ἐκεῖνα ὅσα μᾶς προσάττει.

Ὁ Θεός, ἂν ὑπακούωμεν εἰς τὰς προσταγὰς του, μᾶς ὑπόσχεται καὶ ἐδῶ εὐδαιμονίαν, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀτελεύτητα ἀγαθά· ἂν ὅμως δὲν φυλάττωμεν τὰς προσταγὰς του μᾶς ὑπόσχεται καὶ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον δυστυχίας καὶ, τὸ χειρότερον, εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα κόλασιν αἰωνίαν.

Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούωμεν τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κἀμνωμεν τὰ θελήματά του, ἂν θέλωμεν ν' ἀποφύγωμεν καὶ τὰς δυστυχίας τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ, τὸ χειρότερον τὴν αἰωνίαν κόλασιν, καὶ νὰ ζήτῳμεν καὶ ἐδῶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καλῶς, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά.

Ἄς μὴ στοχασθῇ τις ὅτι, καθὼς πολλὰ μᾶς πταίσματα λανθάνουσιν τοὺς ἀνθρώπους, παρομοίως ἡμποροῦσι νὰ λανθάνωσι καὶ τὸν Θεόν. Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ἐπειδὴ ὁ Θεός, ὅστις ἐδημιούργησε τὰ πάντα, αὐτὸς εἶναι καὶ πανταχοῦ παρὼν, καὶ βλέπει τὰ πάντα, καὶ ἤξεύρει τὰ πάντα, καὶ ἀκούει ὅλους μᾶς τοὺς λόγους, καὶ γνωρίζει καὶ τοὺς κρυφίους μᾶς λογισμοὺς, καὶ ἀνακαλύπτει καὶ τὰ μικρότερα τῆς καρδίας μᾶς κινήματα, καὶ θέλωμεν δώσει δι' ὅλα εἰς αὐτὸν ποτε λογχρισμὸν λεπτομερέστατον.

Ἀφοῦ τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ προσέχωμεν μήπως πρᾶξωμέν ποτέ τι ἐναντίον εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λέγωμεν πάντοτε καθ' ἑαυτούς· Πρόσεχε! ὅτι ὁ Θεός σε βλέπει.—Ἄν δὲ κατὰ δυστυχίαν ὡς ἄνθρωποι καὶ ἡμεῖς ὑποπέσωμεν εἰς τι πταῖσμα, τὸ κατὰ τὸν μᾶς ἀπαιτεῖ νὰ ζητήσωμεν παρευθὺς ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην ταπεινότητι συγχώρησιν, καὶ νὰ διορθώσωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὸ σφάλμα μᾶς.

Ὁ Θεός διορίζει αἰωνίαν κόλασιν εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας, διορίζει ὅμως καὶ συγχώρησιν εἰς τοὺς μετανοήσαντας. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ὁ θάνατος ἀμετανοήτους, διότι

μετὰ θάνατον δὲν εἶναι συγχώρησις· καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὅστις μὲ τὸ σήμερον καὶ μὲ τὸ αὔριον ἀργοπορεῖ τὴν μετάνοιάν του, διότι δὲν ἤξεύρομεν πότε μᾶς ἔρχεται ὁ θάνατος, ἢ τῶρα ἢ μετ' ὀλίγον. — Ὅταν ὁ Θεὸς βλέπει ἕνα ἄνθρωπον ὅτι δὲν μετάνοεῖ, διὰ τὴν τῶν δόσων αἰτίαν νὰ μετανοήσῃ τῶν στέλλει ἀρρώστιας, δυστυχίας, δυσφημίας, καὶ μυρία ἄλλα κακὰ, καὶ τὸν δίδει μὲ αὐτὰ ἀφορμὴν νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὰ ἔργα του δὲν εἶναι εὐάρεστα εἰς αὐτόν. Ἄν δὲ καὶ μὲ αὐτὰ δὲν μετανοήσῃ τότε τὸν κολάζει μετὰ θάνατον εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Διὰ ταῦτα λοιπὸν πρέπει νὰ δεικνύωμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην μας διὰ νὰ μὴ φοβώμεθα τίποτε, καὶ νὰ φυλάττωμεν τὰς ἐντολάς του, καὶ πάντοτε νὰ φοβώμεθα μήπως παραθῶμέν τινος ἀπὸ αὐτῶν· διότι ἔχομεν νὰ τιμωρώμεθα μετὰ θάνατον αἰώνιος.

Καθὼς ὁ Θεὸς μᾶς τιμωρεῖ ὅταν παραβιάζωμεν τὰς ἐντολάς του, οὕτω καὶ μᾶς βραβεύει ὅταν τὰς φυλάττωμεν. Διότι ἄντα μείθει τὰς ἀγαθοεργίας τῶν δικαίων καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν πολλὰκις μὲ τὰ κοσμικὰ ἀγαθὰ, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν πάντοτε μὲ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. — Διὰ τὴν τοικίστην τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην χρεωστούμεν ὅχι μόνον νὰ ἀποφύγωμεν τὰς κακουργίας, διὰ νὰ μὴ υποπίπτωμεν εἰς τὴν δικαίαν του ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα πάντοτε νὰ πράττωμεν τὰς ἀγαθοεργίας, διὰ νὰ γείνωμεν ἄξιοι τῆς θείας χάριτος.

Ἐχομεν χρέος ἀπαρξίτητον εἰς τὸν Θεὸν νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας διὰ τὰ καλὰ ὅσα καθημερινῶς ἀπολαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅσα καλὰ μᾶς συμβαίνουν ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὴν θείαν του εὐσπλαγγίαν· καὶ χωρὶς τὴν θείαν του βούλησιν ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχομεν τίποτε.

Ἄν μᾶς συμβῶσι κακὰ ἢ δυστυχίαι, εἰ μὲν γνωρίζομεν ὅτι μᾶς συνέβησαν διὰ τι πταίσμά μας, χρεωστούμεν νὰ μετανοήσωμεν, εἰ δὲ γνωρίζομεν ὅτι εἰμεθα ἁθῶι, πάλιν χρεωστούμεν νὰ δεχώμεθα αὐτὰ εὐχαρίστως, ὡς ἐλθόντα παρὰ Θεοῦ, ὅστις μᾶς τὰ ἔστειλε πρὸς δοκιμασίαν τῆς ὑπομονῆς μας καὶ πρὸς μεγαλειτέρην ἀνταμίσθιν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχωσιν αἱ θλίψεις καὶ αἱ ἀνάγκαι μας, ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ μὲ πίστιν καὶ ταπεινώσιν καρδίας, ἔχοντες πληροφορίαν, ὅτι αὐτός, ὡς πολυέλεος καὶ φιλόανθρωπος, εἰσακούει τὰς δεήσεις μας· καὶ ἡ μᾶς ἐλευθερόνει ἀπὸ τὰ παρόντα κακὰ, ἡ μᾶς δίδει δύναμιν νὰ τὰ ὑποφέρωμεν, διὰ ν' ἀξιωθῶμεν ἔπειτα ν' ἀπολαύσωμεν μεγαλῆτερα καλὰ. Χρεωστοῦμεν δὲ πρὸ πάντων νὰ προσπίπτωμεν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἄπειρόν του ἀγαθότητα, καὶ νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ πάντα νὰ μᾶς βοηθῇ νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς πειρασμοὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἄφρευκτοι εἰς τὸν κόσμον· νὰ φυλάττωμεν τοὺς νόμους του καὶ νὰ πράττωμεν τὰς ἀρετάς. Ἐπειδὴ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμέν ποτέ τι καλόν.

Χρεωστοῦμεν ν' ἀγαπῶμεν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὸν Θεόν, καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ διότι εἶναι ἄξιος πάσης ἀγάπης διὰ τὰς ἀπειρους του τελειότητας, καὶ διότι καὶ αὐτὸς μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς εὐεργετεῖ διὰ πάντα.

Χρεωστοῦμεν δὲ ὅχι μόνον νὰ ἔχωμεν ταῦτα τὰ ἐσωτερικὰ φρονήματα τῆς εὐλάβειας, τῆς εὐπειθείας, τοῦ φόβου, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς ὑποκλίσεως, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἐνώνωμεν προσέτι μὲ ταῦτα καὶ τὴν ἐξωτερικὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐμπράκτως καὶ ὀφθαλμοφανῶς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν μας.

Ὅθεν χρεωστοῦμεν νὰ ἐορτάζωμεν μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν τὰς ἐορτάς, ὅσαι εἶναι διωρισμέναι εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ· νὰ συχναίωμεν ἱεροπρεπῶς εἰς τοὺς ἁγίους ναοὺς, ὅσοι εἶναι ἀφιερωμένοι εἰς αὐτόν, καὶ νὰ παρευρισκώμεθα μὲ ζῆλον θεῖον εἰς τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ εἰς τὴν ἱεροπραξίαν τῶν ἱερῶν μυστηρίων.

Ἡ εὐλάβεια, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τὰ θεῖα δὲν πρέπει νὰ ἦναι μόνον ἐξωτερικὴ καὶ κατ'ἐπίδειξιν, ἀλλὰ νὰ συνοδεύηται καὶ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν τῆς καρδίας ζῆλον· διότι, ἂν δὲν ἦναι ἐκ καρδίας ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐπίδειξιν, τότε εἶναι ψευδοεὐλάβεια θεομίσητος.

Διὰ νὰ φανερώσωμεν ἀληθῶς τὸ σέβας μα; πρὸς τὸν πλάστην

μας Θεόν, χρεωστοῦμεν νὰ προσευχώμεθα καθ' ἡμέραν εἰς αὐτὸν ἐπιτομωτάτην τινὰ προσευχὴν εἰς τὸ δωμάτιόν μας· τὰς δὲ ἐορτασίμους ἡμέρας νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ προσευχώμεθα κοινῶς με' ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας Χριστιανούς. — Ὅταν προσευχώμεθα εἰς τὸ δωμάτιόν μας τὴν καθημερινήν μας προσευχὴν, πρέπει νὰ στεκώμεθα βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς με' προσοχὴν καὶ εὐλάβειαν καὶ με' κατάνυξιν καρδίας, ἕως νὰ τελειώτῃ ἡ προσευχή μας, σφραγιζόμενοι με' τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρίς, καὶ πρὸ τοῦ ν' ἀρχίσωμεν τὴν προσευχὴν καὶ ἀφοῦ τελειώσωμεν αὐτήν.

Ἡ καθημερινὴ μας προσευχή πρέπει νὰ γίνηται δις τῆς ἡμέρας· τὸ πρῶτ', ἀφοῦ σηκωθῶμεν ἀπὸ τὸν ὕπνον, πρὶν ἀρχίσωμεν τὰ ἔργα μας· καὶ τὸ ἑσπέρας, ὅταν ᾔναι ὥρα νὰ κοιμηθῶμεν.

Ὁ Θεὸς μᾶς παργγέλλει νὰ μὴ πολυλογῶμεν προσευχόμενοι· ὅθεν ἀρκετὴ μᾶς εἶναι ἡ ἐπίτομος προσευχή τὸ πρῶτ' καὶ τὸ ἑσπέρας· εἰς δὲ τὸν ἐπίλοιπον καιρὸν τῆς ἡμέρας χρεωστοῦμεν νὰ καταγινώμεθα εἰς τὰ ἔργα μας ἀπὸ τὰ ὅποια ἠμποροῦμεν νὰ πορισθῶμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖά μας.

Εἰς τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, ὅταν χρεωστῶμεν νὰ υπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τότε, ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς αὐτήν, πρῶτον χρέος μας εἶναι, βλέποντες πρὸς τὸ ἱερὸν βῆμα, νὰ κάμνωμεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρίς, διὰ νὰ δεῖξωμεν εἰς τοὺς λοιποὺς ὅτι εἴμεθα χριστιανοί, καὶ ἐνταυτῷ νὰ προσκυνῶμεν τὸν Θεόν, τὸν ὅποιον λατρεύομεν, καὶ ἔπειτα νὰ στεκώμεθα εἰς ἓν μέρος ἥσυχαι με' ἄκραν εὐλάβειαν, σιωπὴν καὶ προσοχὴν, καὶ νὰ ἀκούωμεν τὰς τοῦ ἱερέως εὐχὰς καὶ τὰς τοῦ χοροῦ ψαλμωδίας.

Ὅταν ᾔμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρέπει νὰ στοχαζώμεθα ὅτι εἴμεθα εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου ἐκεῖνου, ὅστις μᾶς διατηρεῖ, καὶ μᾶς διαφυλάττει, καὶ μᾶς τρέφει· ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ προσοχή, ἡ σιωπὴ καὶ ἡ εὐλάβεια. Καὶ ἡ μὲν προσοχή εἶναι ἀναγκαῖα, διὰ νὰ ἀκούωμεν τῆς ἀκολουθίας τοὺς λόγους καταληπτῶς· ἡ δὲ σιωπὴ εἶναι ἀναγκαῖα, διὰ νὰ μὴ γίνηται ταραχὴ καὶ θόρυβος εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἡ δὲ εὐλάβεια, διὰ νὰ φαίνεται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν σέβας καὶ τῆς καρδίας μας ἡ συντριβή.

Καθὼς ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ μᾶς συγχίξῃ ἄλλος τὴν μετ' εὐλαθείας προσευχὴν μας, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ συγχίζωμεν τὴν προσευχὴν τοῦ πλησίον μας, ἢ λαλοῦντες μὲ ἄλλους ἢ λέγοντες εὐχὰς καὶ τροπάρια μεγαλοφώνως, ὥστε νὰ προσενῶσιν ἐνόχλησιν· διότι καὶ τὸ ἐν εἶναι σημεῖον ἀνευλαθείας καὶ τὸ ἄλλο σημεῖον ὑποκρίσεως καὶ ψευδοευλαθείας· καὶ τὰ δύο εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μεμπτὰ, καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν μισητὰ.

Εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ στεκώμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀσκεπτεῖς τὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ στεκώμεθα ἔμπροσθεν τοῦ ἰδίου Θεοῦ· ἂν ὅμως ἀσθενεῖς τις ἢ συνήθεια μᾶς δίδωσι τὴν ἄδειαν νὰ σκεπάζωμεν τὴν κεφαλὴν, εἰς τὰς διωρισμένας ὅμως ὥρας δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ ὅχι μόνον εἶναι ἄπρεπον, ἀλλὰ καὶ ἀνευλαθείας σημεῖον.

Ἄν εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ ἱερέως εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν λαὸν νὰ λέγῃ τὸ, Κύριε ἐλέησον· τὸ, Παράσχου Κύριε· τὸ, Σοὶ Κύριε, καὶ τὰ λοιπὰ, χρεωστοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν· ἂν ὅμως διωρίσθησαν εἰς τοῦτο ἄλλοι, διὰ νὰ μὴ γίνηται θόρυβος καὶ ταραχὴ, τότε πρέπει νὰ τὰ λέγωμεν ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ νὰ φυλάττωμεν σιωπὴν καὶ προσοχὴν διὰ νὰ μὴ προσενῶμεν θόρυβον καὶ ταραχὴν εἰς τὸν οἶκον τῆς κοινῆς προσευχῆς, ὅπου πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἐνδεχομένη εὐταξία.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενικά καὶ κατὰ μέρος καθήκοντά μας, τὰ ὅποια πρέπει νὰ φυλάττωμεν, φέροντες τὴν προσήκουσαν εὐλαθειαν καὶ σέβας πρὸς τὸν πλάστην μας Θεόν· τὰ ὅποια ἐὰν μὲν φυλάζωμεν, ἐλπίζωμεν καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ ζήσωμεν εὐδαιμόνως, καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον μακαριότητα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· ἐὰν δὲ δὲν τὰ φυλάζωμεν, θέλουσι μᾶς ἀκολουθήσει ὅλα τὰ ἐναντία, τὰ ὅποια εἶναι πράγματα ἀπευκταῖα εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθήκοντων.

Ἐπειδὴ εἴμεθα σύνθετοι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθήκοντα ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ

εἰς τὸ σῶμά μας. Τὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς λοιπὸν καθήκοντα εἶναι· πρῶτον, νὰ καλλιτερεύσωμεν τὴν ψυχὴν μας· δευτερον, νὰ διαφυλάττωμεν τὸ σῶμά μας· καὶ τρίτον, νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς Ψυχῆς.

Τρεῖς ἐξαίρετους δυνάμεις ἔχει ἡ ψυχὴ, τὰς ὁποίας χρεωστούμεν νὰ καλλιτερεύωμεν· τὸν νοῦν, τὴν ἐνθούμησιν ἢ μνήμην, καὶ τὴν βούλησιν ἢ θέλησιν.

Καὶ νοῦς μὲν εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις, διὰ τῆς ὁποίας αποκτῶμεν τὰς γνώσεις τῶν πραγμάτων, καὶ μηχανάζομεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογίζομεθα περὶ αὐτῶν.—Ἐνθούμησις δὲ ἡ μνήμη εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας καὶ τὰ παρελθόντα ἐνθυμούμεθα, καὶ τὰ μὴ παρόντα ἀναπολοῦμεν.—Βούλησις δὲ ἡ θέλησις εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας αποφασίζομεν νὰ κάμωμεν ἢ νὰ μὴ κάμωμέν τι, καὶ νὰ ἐκλέγωμεν τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο.

Ταύτας τὰς δυνάμεις χρεωστούμεν νὰ προσπαθῶμεν νὰ καλλιτερεύωμεν καὶ νὰ τελειοποιῶμεν, ὅσον ἐνδέχεται, καὶ ἔτι νὰ τὰς μεταχειρίζομεθα, ὅσον εἶναι δυνατόν, μὲ καλλίτερον τρόπον.

Α΄. Ἐπιμέλεια τοῦ Νοῦς.

Πρῶτον λοιπὸν χρεωστούμεν νὰ φροντίζωμεν διὰ νὰ πλουτίσωμεν τὸν νοῦν μας μὲ ὠφελίμους γνώσεις, καὶ πρὸ πάντων νὰ μάθωμεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογίζομεθα ὀρθῶς.

Τὰς δὲ γνώσεις αποκτῶμεν ἢ ἀπὸ τὸν ἐκυτόν μας ἐκ παρατηρήσεως, ἢ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ἄλλων.

Ὅταν λοιπὸν αποκτῶμεν γνώσεις ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοῦς, τότε διὰ νὰ τὰς ἀποκτήσωμεν ἀκριβεῖς καὶ βεβαίαις, χρεωστούμεν νὰ παρατηρῶμεν τὰ πράγματα προσεκτικῶς καὶ πολλὰκις, καὶ νὰ μὴ πιστεύωμεν ἀπλῶς τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν λεπτομερῶς κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ περιστάσεις.

Ὅταν δὲ αποκτῶμεν γνώσεις ἀπὸ ἄλλους, τότε διὰ νὰ τὰς μάθωμεν καλῶς, χρεωστούμεν πρῶτον μὲν νὰ προστρέχωμεν εἰς ἄνδρας πεπαιδευμένους καὶ ὄχι εἰς ἀμαθεῖς, διὰ νὰ μὴ μάς διδάξω-

σιν ιδέας ψευδεῖς καὶ προλήψεις ἐπιβλαβεῖς· καὶ ἡμεῖς δὲ ὅταν διδασκώμεθα, ἐὰν δὲν πληροφορηθῶμεν εἰς τὸ πρᾶγμα, δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀνεξετάστως· δεύτερον δὲ πρέπει νὰ λέγωμεν εἰς τοὺς διδασκάλους τὰς ἀμφιβολίας μας, καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν ἐξήγησιν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δὲν καταλαμβάνομεν· καὶ τρίτον, νὰ δίδωμεν τὴν προσήκουσαν προτοχὴν εἰς τοὺς διδασκάλους, ὅταν διδάσκωσι, διὰ νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὰς διδασκαλίας των.

Ὅταν θέλωμεν ἢ νὰ προβάλωμεν τινα ἀπορίαν εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ μᾶς ἐξηγήσωσιν τι, δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζωμεθα αὐθάδειαν, καὶ νὰ τοὺς προβάλλωμεν ὅ,τι μᾶς ἔλλοι, ἀλλὰ πρῶτον πρέπει νὰ τὸ ἐξετάζωμεν καθ'ἑαυτοὺς μετ'ἀκριβείας, εἴτα νὰ τὸ προβάλλωμεν, καὶ προσέχοντες νὰ πληροφορώμεθα ἀπὸ τοὺς λόγους του· καὶ ἀφοῦ λυθῇ ἀναμφιβόλως ἡ ἀπορία νὰ τοὺς εὐχαριστῶμεν.—Καθὼς οἱ μαθηταὶ δὲν πρέπει νὰ ᾔναι αὐθάδεις, οὕτω καὶ οἱ ἀληθεῖς διδάσκαλοι δὲν πρέπει νὰ συνερίζωνται τὴν ἄγνοιαν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ μὲ παιδαγωγικὸν τρόπον, ἂν δὲν προβάλωσιν ὀρθῶς τὴν ἀπορίαν των, νὰ τοὺς ὁδηγῶσι πρῶτον εἰς τὸ ὀρθόν, καὶ ἔπειτα μὲ διδασκαλικὸν τρόπον νὰ λύωσι τὴν ἀπορίαν των.

Ὅταν διδάσκη ὁ διδάσκαλος, χρέος εἶναι εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἔχει σκοπὸν νὰ πλουτίσῃ τὸν νοῦν του ἀπὸ τὰς διδασκαλίας του, νὰ προσέχη ἀκριβῶς, διότι, ἂν δὲν προσέχη, καὶ αὐτὸς δὲν ὠφελεῖται, καὶ τὸν διδάσκαλον παρὰκτιραίνει.

Καὶ τὰς μὲν γνώσεις τῶν πραγμάτων οὕτως ἢ ἀφ' ἑαυτῶν λαμβάνομεν ἢ ἀπὸ τῶν διδασκάλων· αἱ δὲ κρίσεις καὶ οἱ συλλογισμοὶ γίνονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, εἰς τὰ ὅποια ἡμποροῦσι νὰ συμβαίνωσι καὶ σφάλματα.

Τὰ εἰς τὰς κρίσεις καὶ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς μας σφάλματα συμβαίνουνσι μάλιστα ἀπὸ τοῦτο· ὅτι θέλωμεν ἢ νὰ κρίνωμεν περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια δὲν ἠξεύρομεν, ἢ νὰ κρίνωμεν, πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάσωμεν καλῶς τὰ πράγματα.

Ὅθεν χρεωστοῦμεν νὰ μαθαίνομεν καλῶς τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν προσεκτικῶς περὶ αὐτοῦ πρότερον, καὶ οὕτω νὰ κἀ-

μνωμεν τήν κρίσιν, καὶ νὰ βεβαιῶμεν ὅτι τὸ δεῖνα πρᾶγμα εἶναι τοιοῦτο ἢ καὶ νὰ τὸ ἀρνώμεθα.

Πρὸς τοῦτοις εἶναι χρεῖα νὰ ἡξεύρωμεν πῶς νὰ ἔχωμεν ὀρθῆς ἀρχὴς περὶ πραγμάτων, δηλαδὴ πῶς νὰ λαμβάνωμεν ὀρθῆς διδόμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ ἡμπορώμεν νὰ συμπεραίνωμεν ὀρθῶς καὶ νὰ ἐκβάλλωμεν κρίσεις τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι νὰ μὴν ἡμπορώσι νὰ ἐλέγχωνται.—Τοῦτο τὸ νὰ δυνάμεθα ἀπὸ διδόμενα ἢ φαινόμενα γνωστὰ νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συμπεραίνωμεν πράγματα ἄγνωστα, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγεται λογικόν· καὶ τοῦτο τὸ λογικὸν καὶ αἱ γνώσεις τῶν πραγμάτων μᾶς κάμνουσι νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα.

Πόση λοιπὸν ἐντροπὴ εἶναι εἰς ἡμᾶς, ἂν ἀπὸ ἰδίαν μας ἀμέλειαν δὲν θέλωμεν νὰ μακθάνωμεν γνώσεις πολλῶν πραγμάτων, διὰ νὰ ἡμπορώμεν νὰ κάμνωμεν κρίσεις ὀρθῆς, καὶ οὕτω νὰ γινώμεθα ὅμοιοι μὲ τὰ κτήνη!—Ἐχει λοιπὸν ἕκαστος ἀνθρώπος χρέος ἀπαραίτητον νὰ πλουτίζῃ τὸν νοῦν του μὲ μαθήματα ὠφέλιμα καὶ νὰ μεταχειρίζηται καλῶς τὸ λογικόν του καὶ τὰ χαρίσματα, ὅσα ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πανάγαθον Θεόν· ἐπειδὴ, ἂν ἀμελήσῃ τοῦτο τὸ χρέος, μέλλει νὰ δώσῃ λόγον περὶ αὐτοῦ.

Β'. Ἐπιμέλει τῆς Μνήμης.

Ἄλλῃ δὲ μᾶς ἀρκεῖ μόνον νὰ μακθάνωμεν γνώσεις πολλῶν πραγμάτων, ἀλλ'εἶναι ἀναγκαῖον καὶ νὰ τὰς ἐνθυμώμεθα διὰ νὰ ἡμπορώμεν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ αὐτῶν ὅταν θέλωμεν.—Διὰ νὰ ἐνθυμώμεθα ὅμως πολὺν καιρὸν ὅσα ἐμάθομεν, εἶναι ἀναγκαῖα δύο ταῦτα· πρῶτον τὸ νὰ μακθάνωμεν προσεκτικῶς· ἐπειδὴ ὅσον προσεκτικώτερον ἐνασχολούμεθα εἰς τὰ μαθήματά μας, τόσον περισσότερον διαμένουσιν ἐντετυπωμένα εἰς τὴν μνήμην μας· δεύτερον, τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν συνεχῶς ὅσα μακθάνωμεν, ἐπειδὴ μόνῃ ἢ συνεχῆς ἐπανάληψις κάμνει τὴν ἑξίν καὶ τὴν μνήμην μόνιμον· ἄλλως δὲ φεύγουσιν ὅλα ἀπὸ τὴν μνήμην, καὶ δὲν μᾶς μένει ἄλλο, παρὰ ἡ λύπη, διότι ἐκοπιᾶσθαι μετὰ τῆς.

Ὅθεν μόνον ἐκεῖνοι ἡξεύρουσι ὅσα ἔμαθον, ὅσοι καὶ μὲ προσοχὴν τὰ ἐδιδάχθησαν, καὶ πολλάκις τὰ ἐπανάλαβον· διότι μὲ

αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον ἡμπορεῖ νὰ γείνη ἡ ἔξις, καὶ νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα δυσεξάλειπτον ἀπὸ τὴν μνήμην, καθὼς αἱ καθημεριναὶ πεῖραι μᾶς τὸ ἀποδεικνύουσι, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἡμποροῦμεν νὰ ἡμεθεα μάρτυρες.

Γ'. Ἐπιμέλεια τῆς Θέλῃσεως.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν θέλῃσιν κρέμαται ἡ ἐκλογὴ τῶν καλῶν ἢ κακῶν προχρημάτων, διὰ τοῦτο τὸ ἀναγκαιότατον πάντων εἶναι ἃ προσπαθῶμεν νὰ διευθύνωμεν καλῶς τὴν θέλῃσιν, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκλέγῃ μόνον τὰ ἀληθῶς καλὰ καὶ νὰ ἀπορρῶγῃ τὰ ἀληθῶς κακὰ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ δὲν ἡμποροῦμεν εὐκόλῃ νὰ τὰ γνωρίσωμεν, εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ εὑρωμεν ὁδηγούς εἰς αὐτά.

Πρῶτος λοιπὸν ὁδηγὸς εἶναι ἡ φρόνησις μετὰ τὴν ὁποίαν ἡμποροῦμεν νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν ᾖναι ὠφέλιμον ἢ βλαβερὸν τὸ ἐκλεγέν· δεύτερος δὲ, ἡ δικαιοσύνη, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡμποροῦμεν νὰ ἐξετάζωμεν ἂν ᾖναι δίκαιον ἢ ἄδικον.

Καὶ ἡ μὲν φρόνησις ἐξετάζει τὸ ὠφέλιμον καὶ ἀνωφέλές. Διὰ νὰ κάμωμεν ὅμως καλῶς τὰς ἐξετάσεις ταύτας, εἶναι πρὸ πάντων ἀναγκαιότατον νὰ ἔχωμεν ἐντελῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται ἡ ἐκλογὴ· ἐὰν δὲ δὲν ἔχωμεν ἐντελῆ γνῶσιν, νὰ ἐρωτῶμεν περὶ αὐτοῦ ἄλλους, καὶ νὰ πληροφωρόμεθα περὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἐκείνους, καὶ νὰ μνησθῶμεν τίνα γνώμην ἔχουσι περὶ τοῦ ροκειμένου πράγματος, καὶ οὕτω πληροφωρούμενοι περὶ τῆς ὠφείας ἢ μὴ αὐτοῦ, ν' ἀποφασίζωμεν καὶ ἡμεῖς. — Ἡ δὲ δικαιοσύνη ἐξετάζει τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον· διὰ νὰ κάμωμεν ὅμως καλῶς τὴν ἐξέτασιν ταύτην, πρέπει νὰ μνησθῶμεν ἂν οἱ νόμοι ἢ τὰ ἔθιμα γνωρίζωσι τὸ πρᾶγμα δίκαιον ἢ ἄδικον· καὶ ἐὰν δὲν ἡμπορῶμεν νὰ τὸ γνωρίσωμεν μόνοι βεβήως, νὰ τὸ διδασκώμεθα· καὶ ἂν μᾶς μένῃ καὶ οὕτως ἀμφιβολία, ν' ἀναβῶμεν τὴν ἀπόφασιν, ἕως νὰ λάβωμεν τελείαν πληροφωρίαν περὶ τοῦ πράγματος.

Ποτὲ δὲ πρέπει νὰ ἐπιχειριζώμεθα τίποτε πρῶτον, πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάζωμεν καλῶς τὸ τί μέλλει ν' ἀποβῇ. Καὶ εἰς ὅ,τι καὶ ἂν θέλωμεν νὰ ἀποφασίσωμεν, πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν σο-

φῆν ταύτην γνώμην· « Ἀπὸ τὴν ἀβουλίαν πολλὰ βλάπτονται οἱ ἄνθρωποι. »

Δ'. Ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τῆς θελήσεως.

« Ὅταν θέλωμεν νὰ ἐπιχειρησθῶμεν τι, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξετάζωμεν· ὅταν ὁμῶς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ γνωρίσωμεν ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν, τότε πρέπει νὰ φροντίσωμεν πῶς νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν καλῆτερά. »

« Ὅταν ἀποφασίσωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τι, τότε πρέπει νὰ προσπαθίσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν δύο πρᾶγματα, τὰ ὅποια εἶναι ἄκρα ἐναντία, ἡγουν νὰ ἀποφύγωμεν τὸν ὄγκον καὶ τὴν βίαν, ὅπερ ἐστὶ, μὴτε νὰ ὀκνήσωμεν νὰ τὸ ἐκτελέσωμεν, μὴτε πάλιν νὰ βιαζώμεθα, διότι καὶ τὰ δύο ἡμποροῦσι νὰ γείνωσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς θελήσεως ἐμπόδια. « Ὅταν μελετῶμεν νὰ κάμωμεν πρᾶγμα καλὸν καὶ ὠφέλιμον, δὲν πρέπει νὰ ὀκνῶμεν, φοβούμενοι τοὺς κόπους καὶ τὰς φροντίδας, ὅσας ἀπαιτεῖ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τέλος, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐπιχειριζώμεθα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιμονήν· ἐπειδὴ εἰς τὸν ὀκνηρὸν ὅλα φαίνονται δύσκολα, ὁ δὲ ἐπιμελής κάμνει καὶ τὰ δύσκολα εὐκολα. »

Πρέπει προσέτι νὰ ἐπιχειριζώμεθα, ὅ,τι καὶ ἂν ἐπιχειριζώμεθα, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὀρηγορώτερά, ἐνθυμούμενοι τὸ γνωμικὸν τοῦτο. « Ὅταν εὖρης τὸν κακρὸν μὴ τὸν ἀφίνης, ἐπειδὴ, εἰν περὶ σῆ, πλέον δὲν ἐπιστρέφει. » Καὶ τὸ ἄλλο· « Ὅ,τι ἡμπορεῖς νὰ κάμῃς σήμερον, μὴ τὸ ἀφίνης διὰ τὴν αὔριον, ἐπειδὴ δὲν ἡξεύρεις τί ἡμπορεῖ νὰκολουθήσῃ ἕως τὴν αὔριον. »

Πάλιν· εἰν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρᾶγματος, τὸ ὅποῖον ἐπεχειρήσθωμεν, ἀπαντήσωμεν ἐμπόδια, δὲν πρέπει νὰ δειλιώμεν καὶ νὰ φοβώμεθα μήπως ἀποτύχωμεν, ἐνθυμούμενοι τοῦτο, ὅτι· « ἡ ἐπιμέλεια καὶ ὁ κόπος νικῶσι πάντα τὰ ἐναντία. »

Ἀλλὰ καθὼς πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ὀκνηρίαν καὶ βραδύτητα εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς θελήσεως, οὕτω πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ τὴν πολλὴν βίαν καὶ ταχύτητα, ἡ ὅποια πολλάκις συνειθίζει νὰ βλάπτῃ τὰ πρᾶγματα· ἐπειδὴ τὸ βίαιον σπαινίως εἶναι καλόν.

Λοιπὸν πρέπει μὲν τὰ πράγματα νὰ γίνωνται μὲ δραστηριότητα καὶ γοργότητα, ἀλλ' ἐν ταύτῃ εἶναι χρεῖα νὰ ἐξοδεύηται εἰς ἐκτελέσειν τῶν καὶ ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς, καὶ νὰ γίνηται καὶ ἡ πρέπεισα προσοχή, διὰ νὰ γίνωνται καλῶς.

Ε'. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν εἰρημένων.

Ταῦτα εἶναι τὰ καθήκοντα τὰ ὅποια χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ νὰ φροντίζωμεν νὰ πλουτίσωμεν τὸν νοῦν μας μὲ ὠφελίμους καὶ πολλὰς γνώσεις· νὰ ἐξασκῶμεν τὴν μνήμην εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ μονίμους τὰς γνώσεις, ὅσας καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν· νὰ διευθύνωμεν φρονίμως τὴν θέλησιν μας, καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ τιμιότης καὶ ἡ φρόνησις, καὶ νὰ ἐκτελῶμεν μὲ σπουδὴν καὶ προσοχὴν τὰ ἔργα ὅσα μᾶς ὑπαγορεύουσιν ἡ τιμιότης καὶ ἡ φρόνησις, χωρὶς νὰ παρυσυρώμεθα ποτὲ μήτε ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν, μήτε πάλιν ἀπὸ τὴν βίαν.

Σ'. Ἀρρώστηματα τῆς Ψυχῆς.

Εἶναι δὲ καὶ τινὰ ἀρρώστηματα τῆς ψυχῆς, τὰ ὅποια ἀπαιτεῖ τὸ πρὸς αὐτὴν καθήκον μας νὰ ἡξεύρωμεν, διὰ νὰ ἡμπορῶμεν νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν. Τούτων δὲ ἄλλα μὲν ἀφορῶσιν εἰς τὸν νοῦν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν θέλησιν.

Ἀρρώστηματα μὲν τὰ ὅποια ἀφορῶσιν εἰς τὸν νοῦν εἶναι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ πλάνη· ἀρρώστηματα δὲ τὰ ὅποια ἀποτείνονται εἰς τὴν θέλησιν εἶναι αἱ κακίαι καὶ τὰ ἄτακτα πάθη. Ταῦτα δὲ τὰ ἀρρώστηματα χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ πασχίξῃ παντοιοτρόπως νὰ ἐκρίζωσῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του.

Καὶ ἡ μὲν ἀμάθεια ἐκρίζουται εἰν προσέχωμεν καὶ ἐπιμελώμεθα νὰ μάθωμεν ὅλα τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ὅσα εἶναι ὠφελίμα καὶ χρήσιμα εἰς τὸ νὰ ἡξεύρωμεν· ἡ δὲ πλάνη ἐξαλείφεται εἰν μάθωμεν νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ συλλογίζωμεθα ὀρθῶς περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ μάλιστα εἰν συνηθίσωμεν νὰ μὴ κρίνωμεν περὶ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ὅσα δὲν ἡξεύρωμεν, καὶ νὰ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα ἀκριβῶς, πρὸ τοῦ νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτῶν.

Καὶ πάλιν αἱ μὲν κακίαι, αἱ ὅποια γίνονται ἀπὸ συνηθειαν,

ἐξαλείφονται, ἔνν συνηθίσωμεν πάντοτε νὰ πράττωμεν ἔργα καλὰ, καὶ ἔνν δὲν πράττωμεν ποτέ τι διὰ τὰ ὅποιον ἡ συνείδησις ἡμπορεῖ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ· τὰ δὲ πάθη, τὰ ὅποια εἶναι σφοδρὰ ἀγάπη ἢ μῖσος πρὸς τι, ἐξαλείφονται, ἔνν συνηθίσωμεν νὰ ἀγαπῶμεν μόνον τὸ ἀληθινὸν καλὸν καὶ νὰ μισῶμεν μόνον τὸ ἀληθινὸν κακόν. Καὶ ἀληθινὸν μὲν καλὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶναι σύμφωνον μὲ τὰ καθήκοντά μας, καὶ ἐπιτήδειον νὰ μᾶς προξενήσῃ ἀληθινὴν τινα εὐαρέστησιν, ἢ πρόσκαιρον ἢ παντοτεινὴν· ψευδὲς δὲ καλὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀντιφέρεται εἰς τὰ καθήκοντά μας καὶ νὰ μᾶς πλανᾷ μὲ κέρδος ἢ ἡδονὴν τινα προσωρινήν, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἔπειτα εἰς ἡμᾶς κακὸν ἀληθινόν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν ἢ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ζ'. Διαίρεσις τῶν κακῶς κυβερνωμένων παθῶν.

Ὅταν τὰ πάθη κυβερνῶνται καλῶς, δὲν εἶναι βλαβερὰ· ὅταν ὁμῶς κυβερνῶνται κακῶς, τότε βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ τὰ τοιαῦτα διαίρουσιν εἰς πάθη, τὰ ὅποια βλάπτουσιν ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, καὶ εἰς πάθη, τὰ ὅποια συγχρόνως βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους.

Καὶ τὰ μὲν πάθη, ὅσα βλάπτουσι μόνον ἡμᾶς αὐτοὺς, εἶναι ταῦτα· ἡ ὑπερβολικὴ ἐπιθυμία, ἡ λαίμαργία, ἡ φιλοπαιγμοσύνη, ἡ ἀργία, ἡ λύπη, καὶ ὁ φόβος· τὰ δὲ πάθη, ὅσα βλάπτουσι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἐνταυτῷ καὶ τοὺς ἄλλους εἶναι ταῦτα· ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ φιλοχρηματία.

Η'. Πάθη βλάπτοντα ἡμᾶς αὐτοὺς.

α. Ἐπιθυμία.

Ὁ ἄνθρωπος ποτέ δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν κατὰστασίν του, ἀλλ' ὅσον περισσότερα ἔχει, τόσον περισσότερα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ. Καὶ ἐκ τούτου προέρχονται τὰ δύο ταῦτα κακὰ· πρῶτον μὲν, ὅτι πολλὰκις, ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερα, χάνει καὶ ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἔχει· δεύτερον δὲ, ὅτι βασανιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἀποκτᾷ πάντοτε, δὲν αἰσθάνεται οὐδὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὅσα ἔχει. Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὰ κακὰ ταῦτα, πρέπει νὰ συνηθίσωμεν ἐν καιρῷ νὰ εὐχαριστῶμεθα εἰς ἐκεῖνα, ὅσα ἔχομεν ἀγαθὰ. Ἐνν δὲ ἡμπορῶ-

μεν τιμίως νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ ἄλλα περισσότερα, δίκαιον μὲν εἶναι νὰ προσπαθῇσωμεν νὰ τὰ προσπορισθῶμεν, ὅχι ὅμως καὶ νὰ τὰ ὑπερεπιθυμῶμεν ἢ νὰ λυπώμεθα ἄκρως, ἐὰν τύχη νὰ μὴ τὰ ἀποκτήσωμεν.

β'. Δαιμαργία.

Ἡ λαίμαργία μᾶς βλέπτει πολυτρόπως· πρῶτον μὲν ἡ πολυφαγία, ἡ πολυποσία, καὶ τῶν βλαβερῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν ἡ ἀπόλαυσις, μᾶς βλέπτουσι τὴν ὑγείαν, καὶ πολλάκις μᾶς ῥίπτουσιν εἰς βαρυτάτας ἀρρώστιας· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ ἀρρώστιαί προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄτακτον ἀπόλαυσιν τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν. Δεύτερον δὲ, ἡ πολυφαγία καὶ ἡ πολυποσία βαρύνουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ κατασταίνουσιν ἀνεπιτήδεια εἰς ἐργασίαν. Καὶ τρίτον ἡ λαίμαργία κάμνει πολλοὺς νὰ ἐξοδεύωσιν εἰς τὰ φαγοπότια τὸ περισσότερον μέρος τῆς περιουσίας των, καὶ δι' αὐτὸ νὰ κατακτῶσι τελευταῖον εἰς πτωχείαν.

Πρέπει λοιπὸν κατὰ πρῶτον νὰ μελετῶμεν πάντοτε τὸ γνωμικὸν τοῦτο· «Πρέπει νὰ τρώγωμεν διὰ νὰ ζῶμεν, καὶ ὅχι νὰ ζῶμεν διὰ νὰ τρώγωμεν.» Ἐπειτα νὰ συνηθίσωμεν πρῶτον μὲν νὰ τρώγωμεν ὑγιεινὰ φαγητά· δεύτερον δὲ, νὰ ἀπεχόμεθα ἀπὸ τὰ βλαβερὰ καὶ τρίτον νὰ συνηθίσωμεν παιδιόθεν νὰ τρώγωμεν ἀπὸ ὅλα, διὰ νὰ μὴ λάθωμεν εἶναι νὰ συγχινώμεθα μερικὰ καὶ νὰ δυσχερεστώμεθα εἰς αὐτά· ἐπειδὴ, ὅποιος εἰς τὴν νεαράν του ἡλικίαν κακοσυνηθίσῃ ἐκεῖνος, κατακτᾷ μὲ τὸν καιρὸν νὰ μὴν ἠξέυρῃ τί νὰ φάγῃ. Πρὸ πάντων πρέπει νὰ φεύγωμεν τὴν πολυποσίην διὰ νὰ μὴ κατακτῇσωμεν εἰς τὴν βδελυρὰν μέθην· ἐπειδὴ ὁ μέθυσος εἶναι ὁ οὐτιδανώτατος ἄνθρωπος, διότι αὐτὸς στερεῖ ἐκυτὸν ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πολυτιμώτατον ὄργανον ἀπὸ ὅσα ὁ πανάγαθος Θεὸς μᾶς ἔδωκεν, καὶ ἐξομοιοῦται κατὰ πάντα μὲ τὰ κτήνη, ἐνίοτε δὲ γίνεται καὶ χειρότερος ἀπὸ αὐτά. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μετὰχειρίζομαθα τὸν οἶνον μὲ ἄκραν μετριότητα· καὶ τὰ παιδιὰ διὰ νὰ μὴ κυριευθῶσιν ἀπὸ τὴν μισητὴν κακίαν ταύτην, καλὸν εἶναι νὰ ἀπέχωσι παντελῶς ἀπὸ τὸν οἶνον, ἢ καὶ νὰ πίνωσιν ὀλιγώτατον, καὶ τοῦτον σπικνωτάτα.

γ'. Φ.λ.παιγμοσύνη.

Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ κοπιᾶζωσι πάντοτε, καὶ διὰ νὰ προσπορίζωνται τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ νὰ φυλάττωσι τὸ σῶμα των εὖρωστον. Ἄλλ' ὅταν ἡ δὲν εἶναι καιρὸς ἔργου καὶ θέλουσι νὰ διασκεδάσωσι τὸν καιρὸν, ἢ ἦναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ καὶ τις ἀνάπαυσις εἰς τὸ σῶμα, διὰ νὰ γείνη ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς πόνους, τότε ἡμποροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ τινα τίμια παιγνίδια, διὰ νὰ περάσωσι τὸν καιρὸν τῆς ἀργίας χωρὶς δυσἀρέσκειν. Τὰ παιγνίδια τὰ ὅποια καὶ τιμὴν δὲν φέρουσι, καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους εἶναι ἀπηγορευμένα, πρέπει νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τοὺς τιμίους ἄνθρωπους, καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι χρεωστοῦσι νὰ ἐκπληρῶσι καλῶς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματος των, διότι τὰ τοιαῦτα παιγνίδια ἔφερον πολλοὺς εἰς ἀπώλειαν. Ἐκεῖνα τὰ διασκεδάσματα εἶναι προτιμώτερα ἀπὸ ὅλα, εἰς ὅσα κινεῖται καὶ ἐξασκεῖται τὸ σῶμα· διότι εἶναι ἐπιτηδαιότερα εἰς τὸ νὰ χάνωσι τὸ σῶμα εὐκίνητον, ῥωμυλέον καὶ ὑγιεινόν. Μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν χρεωστοῦμεν ν' ἀπομακρύνωμεν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ χροτοπαίγνια, ἀπὸ τὴν κυβείαν καὶ ἀπὸ τὰ παρόμοια παιγνίδια διὰ νὰ μὴ συνηθίσωσι νὰ ἀφιερόντωνται εἰς αὐτὰ ὡς εἰς ἔργον καὶ σπουδὴν των, καὶ νὰ ἀφίνωσι τὰ μαθήματά των, καὶ νὰ χάνωσι τὸν καιρὸν των, διὰ νὰ μὴ πέσωσιν εἰς ἔρωτα τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους, τὸ ὅποιον ἀναγκάζει τόσοις νὰ κατατρίβωσιν ἀθλίως τὴν περισσότερον μέρος τῆς ζωῆς των, καὶ νὰ φθείρωσι τὴν περιουσίαν των. Ἡ εἰς τὰ παιγνίδια αὕτη διαφθορὰ προέρχεται μάλιστα εἰς μερικὸς ἀπὸ ἀνόητον φιλοκέρδειαν, διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰκις χάνουσιν ὅλα των τὰ πράγματα οἱ χροτοπαίγνιαι καὶ οἱ κυβευταί. Καὶ διὰ νὰ προλάβωμεν τὸ κακόν, πρέπει ἐν καιρῷ νὰ ἡξεύρωμεν τὴν γνώμην ταύτην· «Πρέπει νὰ παίξῃ τις διὰ νὰ περᾷ τὸν καιρὸν του, καὶ ὄχι διὰ νὰ κερδίζῃ.» Τὰ παιδιὰ δὲν πρέπει ποσῶς νὰ παίξωσι μὲ χρήματα· διότι ἂν συνηθίσωσιν, εἴτε μὲ ὀλίγα, εἴτε μὲ πολλὰ, πάντοτε θέλουσιν ἐνθυμεῖσθε ἢ τὸ κέρδος ἢ τὴν ζημίαν, καὶ θέλουσιν ἐξκολοῦθε νὰ παίξωσιν, ἢ διὰ νὰ κερδίσωσι καὶ ἄλλα, ἢ διὰ νὰ ἀποζημιωθῶσι.

δ'. Ἀργία.

Ἄν ἐξετάσῃ τις ἀκριβῶς, εὐρίσκει ὅτι ἡ ἀργία εἶναι μήτηρ πάντων τῶν κακῶν, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὅταν κἀθηται πολὺν καιρὸν ἀργός, κατακτᾷ εἰς τὸ νὰ δυσαρρετῇται· καὶ διὰ τὰς διασκεδάσῃ τὴν δυσαρρέσκειάν του, ἐπειδὴ δὲν ἠξέυρει νὰ καταγίνηται εἰς καλὰ, παραδίδεται εἰς κακίας.

Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη μεγάλη νὰ ἀρχίσωμεν παιδιόθεν νὰ νικῶμεν τὴν ὀκνηρίαν, καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀργίαν, καὶ νὰ καταγινώμεθα εἰς πράγματα ὠφέλιμα καὶ ἐπαινετά.

Τὰ ἔργα εἶναι ἀναγκαιότατα εἰς ὅλους, καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνους, ὅσοι μέλλουσι νὰ πορίζωνται τὰ ἀναγκαῖά των με τοὺς κόπους των· ἐπειδὴ, ἐάν οὗτοι δὲν συνηθίσωσι νὰ ᾔναι φιλόπονοι, ἐάν δὲν μάθωσι τι ἔργον τίμιον, ὅταν ἔλθωσιν εἰς ἡλικίαν, γίνονται ἄθλιοι, καὶ δὲν ἡμποροῦσι νὰ ἔχωσι τρόπους τιμίους διὰ νὰ προμηθεύωνται τὰ καθημερινὰ των ἀναγκαῖα, καὶ ἐκ τούτου, βιαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔνδειαν καὶ ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, πίπτουσιν εἰς παντοῖα κακουργήματα, καὶ δίδουσι κάκιστον τέλος, ἐπειδὴ τοὺς θανατόνουσιν οἱ νόμοι.

ε. Λύπη.

Λύπη λέγεται ὁ πόνος ἐκείνος τὸν ὁποῖον αἰσθνόμεθα διὰ τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς συμβαίνουσι. Τούτων δὲ, ἄλλα μὲν εἶναι τῆς ψυχῆς, καὶ λέγονται ἠθικά, ἄλλα δὲ τοῦ σώματος, καὶ ὀνομάζονται φυσικά. Καὶ ἠθικά μὲν κακὰ εἶναι αἱ θλίψεις, ὅσας δοκιμάζομεν διὰ τὰς δυστυχίας καὶ συμφορὰς· φυσικά δὲ, ὅσα προέρχονται ἀπὸ πόνους, τοὺς ὁποῖους δοκιμάζομεν διὰ τὰς πληγὰς καὶ διὰ τὰς ἀρρώστιας, καὶ δι' ἄλλας τοιαύτας αἰτίας.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὑποκείμενοι εἰς ψυχικὰς θλίψεις, καὶ δὲν εὐρίσκεται ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον νὰ μὴ θλίβῃ τις στοχασμός· διότι τὰ πράγματα δὲν γίνονται ὅλα καθὼς θέλομεν, καὶ εἶναι μωρία, ἐάν ζητῶμεν νὰ γίνωνται ὅλα καθὼς ἐπιθυμοῦμεν καὶ καθὼς μᾶς ἀρέσκει. Ἀφοῦ γνωρίζομεν τοῦτο, ἡμποροῦμεν νὰ μετριάσωμεν τὰς θλίψεις μας, ἐάν συνηθίσωμεν παιδιόθεν εἰς τὴν ὑπομονήν.

Ὑπομένομεν πολλὰ καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν. ὁ δὲ λόγος μᾶς διδάσκει νὰ ὑπομένωμεν θεληματικῶς, καὶ τοῦτο εἶναι ἀρετὴ διότι ὁ λόγος μᾶς δεικνύει ὅτι ἡ μὲν ἀνυπομονησία καὶ ἡ λύπη αὐξάνουσι περισσότερον τὸ βῆρος τῶν θλίψεων, ἡ δὲ ἐκουσία ὑπομονὴ μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα ὀλιγώτερον τὴν πίκραν τῶν κακῶν, καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν παρηγορίαν. Αἱ θλίψεις τῆς ψυχῆς εἶναι περισσότερον πλάσματα ζωῆς καὶ τῆς φαντασίας, παρὰ ἀληθῆ κακά· διότι ἂν τις ὕβρισέ τινα, τοῦτο πραγματικῶς δὲν εἶναι κακόν, ἡ φαντασία ὅμως τὸ κάμνει μέγιστον κακόν. Λοιπὸν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑποφέρωμεν εὐκολώτερον τὰς θλίψεις τῆς ψυχῆς, πρέπει νὰ συνηθίσωμεν νὰ χαλινώνωμεν τὴν φαντασίαν, ἡ ὁποία συνηθίζει νὰ μεγαλοπρεπῇ τὰ πράγματα· διότι ἡ πεῖρα μᾶς ἀποδεικνύει ὅτι, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον νομίζομεν κατ' ἀρχὰς βαρύτερον κακόν, ἔπειτα καταντᾷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικρότατον καὶ οὐδέν. Πᾶν κακόν ἔχει καὶ τὴν θεραπείαν του ἢ τὸ διάφορόν του. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ θλιβώμεθα εἰς τὰς καὶ νὰ ἡμεθα ἀπαρηγόρητοι, πρέπει παρευθὺς νὰ ζητῶμεν πῶς νὰ τὰς θεραπεύωμεν, ἂν ᾖναι δυνατόν· εἰ δὲ μὴ, νὰ πρὸςπαθῶμεν πῶς νὰ ἀναπληρώσωμεν μὲ ἄλλον τρόπον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κατὰ δυστυχίαν ἐζημιώθημεν. Ὅστις μεταχειρισθῇ τούτους τοὺς τρόπους εἰς τὰς θλίψεις του, θέλει πληροφορηθῇ μὲ τὴν πεῖραν, ὅτι αἱ θλίψεις, ὅσαι συμβαίνουσι διὰ τινα δυστυχίαν μεγάλας ἢ μικρὰς θέλουσι γεῖναι ἐλαφρότεροι, καὶ θέλουσι μείναι πολλὰ ὀλιγον καιρόν. Καθὼς διὰ τὰς θλίψεις τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ διὰ τὰ κακά τοῦ σώματος πρέπει νὰ στοχαζώμεθα, ὅτι δηλαδὴ ἡ φαντασία τὰ κάμνει νὰ φαίνωνται καὶ μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα ἀπὸ ὅ,τι εἶναι· διότι αἰ καταγινομένη ἡ φαντασία εἰς αὐτὰ, πλάττει ἄλλα ἐπ' ἄλλων κακῶν, καὶ οὕτως αὐξάνουσιν οἱ πόνοι περισσότερον.

Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον νὰ ἀφαιρῶμεν τὸ μέγεθος καὶ βῆρος, ὅσον ἐπρόσθεσεν εἰς αὐτὰ ἡ φαντασία, ἔπειτα νὰ ὑποφέρωμεν τὸ ὑπόλοιπον γενναίως· διότι ἡ ἀνυπομονησία καὶ ἡ ταραχὴ δὲν σμικρύνουσι τὰς ἀρρώστιας, ἀλλὰ μᾶλλον τὰς αὐξάν-

νουςιν. Ὅθεν ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ τὰς ὑποφέρωμεν μὲ ὑπομονὴν καὶ νὰ ζητῶμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν ψυχῆς τὸ πῶς νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπ' αὐτάς.

ε'. Φόβος.

Ὁ φόβος εἶναι ταραχὴ καὶ λύπη, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁ ἀνθρώπου, ὅταν προσμένῃ τι κακὸν ἢ τινὰ κίνδυνον. Πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λυποῦνται ὑπέρμετρα διὰ ματαίας ὑποψίας ἢ διὰ ματαίους φόβους, τὰ ὁποῖα ἔπειτα καταντῶσι νὰ ᾔναι οὐδέν. Ὅθεν πρὸ τοῦ νὰ λυπηθῶμεν διὰ τι κακὸν, τὸ ὁποῖον ὑποπτευόμεθα ὅτι μέλλει νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ, πρέπει νὰ στοχαζώμεθα, ἂν τὸ κακὸν τοῦτο ᾔναι τῷ ὄντι πιθανόν, ὅτι θέλει μᾶς ἔλθῃ καὶ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Καὶ εἰ μὲν τὸ κακὸν εἶναι ἢ ὀλίγον πιθανόν ἢ δυνατόν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, τότε, ἀντὶ νὰ λυπώμεθα ἀνωφελῶς, πρέπει νὰ ζητῶμεν τρόπους, πῶς νὰ τὸ προλάβωμεν, ἢ νὰ τὸ ἀποδιώξωμεν, ἢ καὶ νὰ τὸ θεραπεύσωμεν, καὶ οὕτω παύει πλέον ὁ φόβος. Εἰ δὲ τὸ κακὸν ἢ εἶναι πλησίον ἢ ἀφευκτόν, οὐδὲ τότε πρέπει νὰ καταπληττώμεθα ἀπὸ τὸν φόβον, ἀλλὰ νὰ ἐτοιμαζώμεθα νὰ τὸ δεχθῶμεν σταθερῶς, καὶ νὰ τὸ μετριάσωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν. Καὶ τοὺς κινδύνους δὲ πρέπει νὰ διακρίνωμεν, ποῖοι εἶναι ἀληθεῖς καὶ ποῖοι φαινόμενοι, ποῖοι πλησίον καὶ ποῖοι μακρὰν.

Τοὺς ἀληθινούς καὶ πλησίον κινδύνους πρέπει πᾶς ἄνθρωπος νὰ φοβῆται καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγῃ προσεκτικῶς. Πολλάκις οἱ νέοι σφάλλουσιν εἰς τοῦτο, διότι ρίπτονται δι' ἀπροσύνην καὶ ἀπροσεξίαν εἰς μεγαλωτάτους κινδύνους, καὶ πολλάκις λαμβάνουσι τὸν θλιβερόν μισθὸν τῆς ἀνοησίας καὶ ἀψηφησίας των.

Τὸ δὲ νὰ φοβῆται τις τοὺς φαινόμενους ἢ μακρυνούς κινδύνους εἶναι ἀδυναμία ψυχῆς, διότι εὐρίσκονται πολλοὶ φοφοδεῖς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν εἰς τοὺς συνεφεκισμένους καιροὺς ἀσπράττει καὶ βροντᾷ, τρέμουσιν ἀπὸ τὸν φόβον των μήπως πέσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς των κεραυνὸς καὶ τοὺς καύσῃ· ἀλλ' εἰς τὰς ἀστραπὰς καὶ βροντάς, ὅσαι γίνονται πολλὰ συχνὰ, σπανίως ἀκούονται κεραυνοβολία· διατὶ λοιπὸν νὰ φοβῶνται, ἐνῶ μάλιστα

λιστα ὁ φόβος καὶ αὐτοὺς ματρίως βασανίζει, καὶ τὸν κίνδυνον ποσῶς δὲν ἀποδιώκει :

Εἶναι πάλιν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι τόσον φοβοῦνται νὰ πλεύσωσιν ἢ εἰς ποταμούς ἢ εἰς θαλάσσας, μὲ πλοῖον, ὥστε στογάζονται ὅτι ἐὰν ἐμβῶσιν εἰς πλοῖον, ἐξάπαντος θέλουσι καταδυθῆσθαι καὶ ὅμως τὸ πλέειν δὲν εἶναι παντελῶς ἐπικίνδυνον, ἔξω μόνον εἰς καιρὸν ἀνεμοζάλης, τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατόν νὰ προβλέψῃ τις καὶ νὰ ἀποφύγῃ. Ὁ φόβος λοιπὸν εἰς τὸ πλέειν εἶναι μάταιος διόλου. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ μυρίων ἄλλων φόβων τοιούτων οἱ ὅποιοι βλέπτουν μᾶλλον ἢ ὠφελοῦσι καὶ εἶναι διόλου μάταιοι καὶ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποφεύγωσιν οἱ φρόνιμοι, μεταχειριζόμενοι εἰς ὅλα ὁδῶν τὸν λόγον.

Ἀπὸ τοιούτους ματαίους φόβους εἶναι ἀνάγκη τὰ παιδιά νὰ ἐλευθερόνωνται μακρόθεν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς φόβους τῶν φαντασμάτων, τῶν βρωκολάκων, τῶν στοιχείων καὶ τῶν τοιούτων, τοὺς ὁποίους ἐμπνέουσιν εἰς τὰς τρυφερὰς τῶν ψυχὰς ἀνοήτως αἱ βυζάστριαι, τὰ γυναικάρια καὶ τὰ μωρόλογα γράμματα· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ τοιοῦτοι φόβοι εἶναι γελοιώδεις καὶ μωρολογίαι.

Θ'. Πάθη βλέπτοντα καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἄλλους.

α. Θυμὸς ἢ ὀργή.

Ὁ θυμὸς ἢ ἡ ὀργὴ βλέπτει μὲν ἡμᾶς αὐτοὺς· διότι πρῶτον μὲν προξενεῖ μεγάλην ταραχὴν εἰς ὅλον τὸ σύστημα τοῦ σώματος, ἔπειτα δὲ μᾶς κάμνει νὰ γείνωμεν ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ μὴ συλλογίζομεθα τί κάμνομεν· ἐπειδὴ ἄνθρωπος παρὰφορος ἀπὸ ὀργῆς εἶναι ἀπαράλλακτος ὡς ὁ μεθυμένος, ὅστις δὲν αἰσθάνεται τί κάμνει· βλέπτει δὲ καὶ τοὺς ἄλλους, διότι αὐτὴ μᾶς καταφέρει εἰς τὸ νὰ κάμνωμεν πολλάκις παντοῖα ὑβριστικά καὶ ἀξιοκατηγόρητα ἔργα πρὸς ἐκείνον, πρὸς ὃν ὀργιζόμεθα. Διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ταῦτα τὰ ἀτοπήματα, πρέπει νὰ συνηθίσωμεν παιδιόθεν νὰ μὴ ὀργιζόμεθα· ἐπειδὴ τὰ παιδιά εἶναι ἐπιρρεπέστατα εἰς τὴν ὀργήν, καὶ καθὼς τὰ πειράζει τις ὀλίγον τι ἢ δὲν γείνη τὸ θέλημά των, εὐθὺς παροργίζονται.

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τυνηθίζωμεν παιδιόθεν νὰ ὑποφέρωμεν ἀοργήτως, ὅταν μᾶς συμβῇ τι ἐναντίον· διότι εἶναι μωρία καὶ ἀνωησία τὸ νὰ θελωμεν νὰ γίνωνται ὅλα κατὰ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἀρέσκειάν μας. Πρέπει δὲ μάλιστα νὰ μάθωμεν νὰ ὑποφέρωμεν, χωρὶς νὰ κινώμεθα εἰς ὀργήν, ὅταν τις μᾶς πειράζῃ μὲ λόγον ἢ μὲ ἔργον, καὶ νὰ μὴ μιμώμεθα τὰς ἐχθίδνας, αἱ ὁποῖαι δάκνουσιν εὐθὺς ἐκεῖνον, ὅστις καὶ ἂν τὰς ἐγγίσῃ. Ἐπειδὴ πολλὰκις καὶ ἡμεῖς, ἢ δι' ἀπροσεξίαν, ἢ διὰ κακοβουλίαν, πειράζομεν ἄλλους. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παροργίζώμεθα ὅταν τις ἄλλος ἢ ἀπὸ ἀπροσεξίαν ἢ ἀπὸ κακοβουλίαν μᾶς πειράζῃ ἢ μὲ λόγον ἢ μὲ ἔργον.

β'. Μῖσος ἢ ἔχθρα.

Τὸ μῖσος ἢ ἔχθρα εἶναι πάθος, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους εἶναι κακὸν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι κακίστον, διότι μᾶς καταθλίβει καὶ καταταράττει πολὺ τὴν ψυχὴν μας. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ τρέφωμεν ποτὲ ἔχθραν ἢ μῖτος πρὸς τινά, ἀλλὰ νὰ ἡμεθα εὐνοικοὶ πρὸς ὅλους καὶ νὰ ζῶμεν εἰρηνικὰ μὲ ὅλους, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν ποτὲ ἀφορμὴν νὰ ἐνοχληθῇ τις ἢ νὰ δυσαρεστηθῇ ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ ἂν τις προσκρούτῃ εἰς ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν πῶς νὰ τὸν ἐκδικηθῶμεν, μήτε νὰ φυλάττωμεν ἐχθροπάθειαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωρῶμεν γενναίως καὶ νὰ φροντίζωμεν πῶς νὰ ἀνταποδώσωμεν καλὸν ἀντὶ κακοῦ, ἐνθυμούμενοι τὸ χρυσοῦν τοῦτο γινώμικόν, «Εὐγενεστᾶτη ἐκδίκησις εἶναι ἡ εὐεργεσία.»

γ'. Φθόνος, Ζῆλος.

Ὁ φθόνος εἶναι ἐν ἀπὸ τῶν χυμερπέστατων παθῶν, ὅστις κατακυριεύει πολλὰκις τῶν παιδίων τῆς ψυχᾶς· διότι ὁ φθόνος εἶναι λύπη διὰ τὴν καλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὴν παιδίαν ὅταν ἴδωσιν ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἢ οἱ γονεῖς ἀγαπῶσιν, ἢ κολακεύουσιν, ἢ ἐπαινοῦσιν, ἢ ἀνταμείβουσιν ἄλλα παιδία περισσότερον ἀπὸ αὐτὰ εὐθὺς ὁ φθόνος ἀρχίζει νὰ κατατρώγῃ τὴν σπλάγχνα των.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἀπὸ ὅλων τῶν παθῶν, ὅσα ἔχει ὁ ἄνθρωπος,

δὲν εἶναι ἄλλο οὔτε ὀλεθριώτερον, οὔτε θλιβερώτερον ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἔχοντα διότι κατατρώγει τὰ σπλάγχνα του καὶ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἔχῃ ἀνάπαυσιν.

Ἄλλ' ὅσον ἀξιωμαμπότερος εἶναι ὁ φθόνος, τόσον ἐπαινετώτερος εἶναι ὁ ζήλος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνθερμος ἐπιθυμία εἰς τὸ νὰ μιμώμεθα τὰ καλὰ τῶν ἄλλων παραδείγματα, καὶ νὰ ἐξισωμεν ἑαυτοὺς μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνων, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀντιπάθειαν κατ' αὐτῶν. Ὅθεν, ὅταν βλέπωμέν τινα ὅτι ἐπαινεῖται περισσότερο ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ διὰ τὴν σοφίαν του, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του, ἢ τὴν χρηστότητα τῶν τρόπων του, τότε πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα μὲ πᾶσαν προθυμίαν νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ αὐτὰ προτερήματα, διὰ νὰ ἀξιοθώμεν νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς αὐτὰς τιμὰς καὶ τοὺς ἐπαίνους, καὶ ὅχι νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν αὐτὴν μας ὀκνηρίαν ἢ νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τὰς κακίας μας, ἢ νὰ καταφθερώμεθα ἀπὸ τὸν ἀξιοκατάκριτον φθόνον.

δ'. Ὑπερηφάνεια.

Ὑπερηφάνεια εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ τις τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τοῦτο νὰ τοὺς καταφρονῇ. Τοῦτο τὸ πάθος γεννᾶται πολλὰ ὀγλίγωρα εἰς τὰς καρδίας τῶν παιδίων, διότι αὐτὰ εὐκόλως πίπτουσιν εἰς ταύτην τὴν φαντασίαν, τὸ νὰ νομίζωσιν ἑαυτὰ ἀνώτερα τῶν ἄλλων παιδίων, καὶ ἐκ τούτου νὰ τὰ καταφρονῶσι. Τοῦτο τὸ πάθος τῆς ὑπερηφανείας εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον βδελύττονται περισσότερο ἀπὸ ὅλα οἱ ἄνθρωποι, διότι πᾶς τις ἀποστρέφεται τὸν ὑπερήφανον· ὅθεν καὶ κάμνει τοὺς ἔχοντας αὐτὸ πολλὰ μισητούς. Διὰ νὰ μὴ μισώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, χρεωστούμεν ν' ἀποφεύγωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἀποπέσωμεν εἰς τὴν ἀξιολύπητον ὑπερηφάνειαν. Συνηθίζουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ ὑπερηφανεύονται εἰς πράγματα, τὰ ὅποια ἢ δὲν εἶνε παντελῶς εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ἢ, ἂν ἦνε, εἶνε πολλὰ ὀλίγον. Ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἡ γέννησις, ἡ εὐμορφία καὶ ἡ εὐφυΐα. Συμβαίνει νὰ γεννηθῇ τις εὐγενὴς ἢ ἀγενὴς, πλούσιος, ἢ πτωχός, εὐμορφος ἢ ἀσχημος, εὐφυὴς ἢ ἀφυής. Πό-

σον λοιπόν μωρόν εἶναι νὰ ὑπερηφανεύηται τις εἰς πρᾶγμα, τὸ ὅποσον εἶναι δῶρον τῆς τύχης! ἐπειδὴ ποῖαν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ δαῖνα ἢ ὁ δαῖνα νὰ γεννηθῇ εὐγενὴς ἢ ἀγενὴς, πλούσιος ἢ πτωχός, εὐμορφος ἢ ἄσχημος, ἀφύης ἢ εὐφυής; Πῶς λοιπόν ἡμπορεῖ ὁ εὐγενὴς ἢ ὁ εὐμορφος ἢ ὁ εὐφυής νὰ καυχᾶται εἰς τοῦτο τὸ ξένον ὡς εἰς ἴδιον ἐκυτοῦ πρᾶγμα, ἢ πῶς δύναται ὁ τοιοῦτος νὰ καταφρονῇ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ κατὰ τύχην ἔγεινε διάφορος ἀπὸ αὐτούς; Κἀνὲν ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου παρὰ μόνον τὰ ἰδιά του ἔργα· δηλαδή ἡ προκοπὴ του εἰς τὰς τέχνας ἢ ἐπιστήμας, ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων· ἀλλὰ καὶ ταῦτα μερικῶς εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἐπειδὴ ἡ εἰς τὰ μαθήματα προκοπὴ πρῶτον μὲν κρίνεται ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν, ἡ ὁποία εἶναι δῶρον τῆς φύσεως, ἔπειτα δὲ κρίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ὁποίαν καταβάλλει τις εἰς αὐτήν· καὶ αὕτη μόνη εἶναι ἔργον ἐδικόν του. Πῶς λοιπόν δύναται τις νὰ καυχῇ ἢ ἐὰν μαθήνη, εὐκολώτερον ἀπὸ ἄλλον, ἢ ἐὰν κάμνη τι κελήτερον ἀπὸ ἄλλον, ἐνῶ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν του, ἀλλὰ δῶρον τῆς φύσεως;

Μόνον εἰς ἓν πρέπει νὰ καυχώμεθα εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ εἰς τοὺς κόπους μας· περὶ δὲ τῶν χαρισμάτων ὅσα ἔχομεν, χρεωστούμεν νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν ὅποιον τὰ λαμβάνομεν, καὶ νὰ προσέχουμεν μήπως τὰ κακομεταχειρισθῶμεν καὶ γενώμεθα ἀνάξιοι τούτων. Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἂν θέλῃ νὰ ταπεινοφρονῇ, εὐρίσκει μυρία αἰτίαι διότι ἀρκεῖ νὰ συλλογίζηται πάντοτε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀναξιοτήτας του, καὶ βέλῃ συρτῇ εἰς ταπεινοφροσύνην. Ταῦτα ἂν ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν του, βέλαια δὲν ὑπερηφανεύεται ποτέ. Μόνοι ἐκείνοι εἶναι ὑπερήφανοι, ὅσοι ἀγνοοῦσιν ἐκυτούς· καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ὀρθότατος ὁ λόγος. «Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι θυγάτηρ τῆς ἀγνοίας.»

ε. Φιλοχρηματία.

Φιλοχρηματία εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν χρημάτων· χρήματα λέγονται τὰ ἀργύρια, καὶ ὅσα ἄλλα πράγματα μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς χρεῖας των.

Τὸ δὲ πάθος τῆς φιλοχρηματίας δὲν εἶναι τόσον κοινὸν εἰς τὰ παιδία, διότι αὐτὰ κλίνουνσι μᾶλλον εἰς τὴν ἐναντίαν κακίαν, τὴν ἀσωτίαν, ἢ ὅποια εἶναι τὸ νὰ ἀψηφῶσι τὰ χρήματα, καὶ νὰ τὰ φθείρῳσι καὶ νὰ τὰ ἐξοδεύωσιν ἀπρονοήτως· μ' ὅλον τοῦτο καὶ αὐτὰ τὰ παιδία πολλάκις λαμβάνουσι κλίσιν πότε εἰς τοῦτο καὶ πότε εἰς ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, καὶ προσηλόνονται εἰς αὐτὰ παραπολύ.

Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσωμεν μακρόθεν νὰ βαδίζωμεν τὴν μέσην ὁδὸν, ἥγουν πρέπει νὰ μὴ ἐξοδεύωμεν ἀκαίρως τὰ χρήματα, καὶ μάλιστα τὰ ἐνδύματα, τὰ βιβλία, καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ὅσα μᾶς δίδουσιν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ χρεωστοῦμεν νὰ τὰ φυλάττωμεν ἐπιμελῶς, ἐπειδὴ εἶναι ξένα πράγματα.

Ὅταν δὲ ἔχωμεν πρᾶγμα ἐδικόν μας, οἶον, ὀπωρικὰ, γλυκύσματα, ἀργύριον, ἢ ἄλλα τοιαῦτα, τότε μετὰ χαρᾶς νὰ μεταδίδωμεν ἀπὸ αὐτὰ μέρος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πτωχοὺς, οἱ ὅποιοι ἔχουσι περισσοτέραν χρεῖαν ἀπὸ αὐτὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ σώματος.

Τοῦ σώματος ἡ ἐπιμέλεια πρέπει νὰ συνίσταται εἰς δύο ταῦτα· πρῶτον εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ φυλάττωμεν ὑγιές· δεύτερον, εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ καταστήσωμεν εὐκίνητον καὶ εὐρωστον.

Πρέπει ὅμως νὰ ἡξεύρωμεν ὅτι μέγα μέρος τῶν ἀρρώστιων τοῦ σώματος προέρχεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀταξίας τοῦ τρώγειν, ἐξ αἰτίας δηλαδὴ ταύτης, ὅτι τρώγομεν ἢ πολὺ, ἢ πράγματα βλαβερά. Ὅστις θέλει λοιπὸν νὰ διχμεῖν ὑγιής, χρεωστῇ παιδιόθεν νὰ χαλινώῃ τὴν λαιμαργίαν του, τουτέστι, νὰ τρώγῃ μόνον ὅσον ἀρκεῖ, καὶ μάλιστα νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβέστερα εἰς τὴν υἰεῖαν· τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ πολλὰ γλυκέα, τὰ πολλὰ ἀλμυρά, τὰ πολλὰ ὀπωρικὰ τὰ ἄωρα καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἐπειτα πρέπει νὰ προσέχῃ καὶ ἀπὸ τοὺς κινδύνους διὰ νὰ μὴ βλαφθῇ, νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύῃ εἰς τόπους ὀλισθηροὺς καὶ κρημνώδεις, νὰ μὴ καταβαίνει τὰς κλίμακας τρέχων ὀρμητικᾶ,

νὰ μὴ μεταχειρίζηται ἀπροσέκτως ὄργανα κοπτερὶ, καὶ ἄλλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ πληγωθῇ, νὰ μὴ περιφέρηται ἀνοήτως καὶ χωρὶς ἀνάγκην ἔξω, εἰς τὴν ἡλιακὴν καύσιν, εἰς τὴν βροχὴν, ἢ εἰς τὴν χιόνα· καὶ ἐνὶ λόγῳ νὰ μὴ κάμνη τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ βλαβῇ ἡ υἱεΐα του.

Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ὅλαι αὐταὶ αἱ προφυλάξεις γίνωνται, πάλιν ἡ φύσις μας ὑπόκειται εἰς παντοῖα εἶδη ἀρρώστημάτων. Ὅθεν, ὅταν μᾶς τύχῃ ἀρρώστια, εὐθὺς νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ ἀπαλ-
λαχθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν, ὅσον εἶναι δυνατόν ὀλιγωρότερα. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει χωρὶς ἀντιλογίαν ἢ ἀποστροφὴν ἀλλὰ μὲ θάρ-
ρος καὶ μὲ προθυμίαν νὰ λαμβάνωμεν τὰ παραγγελλόμενα ἰατρικὰ, καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς ὅσα μᾶς διατάττει ἐκεῖνος, ὅστις ἀναδέχεται τὴν φροντίδα νὰ μᾶς ὑγιάνη.

Ἐκτὸς τῆς διατηρήσεως τῆς υἱεΐας, χρεωστοῦμεν νὰ φροντί-
ζωμεν προσέτι καὶ περὶ τοῦ πῶς νὰ καταστήσωμεν τὸ σῶμα εὐκίνητον καὶ εὐρωστον. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν κατορθοῦται κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ μὲν τὴν ἄσκησιν· ὅθεν πρέπει παιδιόθεν νὰ συνηθίζωμεν εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὴν κίνησιν, τὰ ὁποῖα εἶ-
ναι δύο ἐπιτηδεύματα πράγματα εἰς τὸ νὰ φυλάττωσι τὸ σῶ-
μα ὑγιές καὶ νὰ τῷ δώσωσιν εὐκινήσιαν καὶ εὐρωστίαν.

Πρὸς τούτοις χρεωστοῦμεν νὰ συνηθίζωμεν νὰ ὑποφέρωμεν τὴν θερμὴν, τὸ ψυχρὸν καὶ τὰς πολυειδεῖς ἀνάγκας καὶ δυσκολίας, φεύγοντες τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν πολλὴν μαλθακότητα, ἡ ὁποία ἀδυνατίζει καὶ ἐκλύει τὸ σῶμα, καὶ τὸ κατασφαίνει φιλάσθενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τρόποι διὰ ν' ἀποκτήσῃ τις τὴν εὐδαιμονίαν.

Ὅστις φροντίζει περὶ ἑαυτοῦ, ὡς εἵπομεν, οὗτος εὐλόγως δύ-
ναι νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν θέλει ζῆ.εἰ
εὐδαιμόνως, καὶ εἰς τὴν ἄλλην θέλει εἶναι μακάριος.

Ἡ εὐδαιμονία τῆς παρούσης ζωῆς δὲν εἶναι νὰ ἔχῃ τις πολὺν
πλοῦτον, ἢ πολλὰς τιμὰς, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ψυχὴν ἥσυχον καὶ εὐ-
χάριστον· διότι ὁ χωρικός καὶ ὁ τεχνίτης, ὅταν δύναται νὰ ζῇ

κοσμίως μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του, ὅταν ἔχη ψυχὴν ἥσυχον, ὅταν ἀρλῇται εἰς τὰ ἑαυτοῦ, τότε εἶναι εὐδαίμων.

Ἀλλὰ διὰ νὰ νὰ ἦναι τις ἥσυχος καὶ νὰ εὐχαριστῇται, ὅπερ ἐστὶ, νὰ ἦναι εὐδαίμων, χρειάζεται νὰ ἔχη ταῦτα·

Πρῶτον νὰ ἦναι καλοκάγαθος καὶ δίκαιος εἰς τὰς πράξεις του. Ἐπειδὴ ὁ κακὸς ἔχει ἔσωθεν μὲν τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως οἱ ὅποιοι ἀκαταπαύστως τὸν βασανίζουν, ἔξωθεν δὲ τὴν ἔχθραν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς τιμωρίας, ὅσας λαμβάνει ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ τὰς αἰωνίους κολάσεις αἱ ὁποῖαι τὸν ἀναμένουσιν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν.

Δεύτερον· νὰ μάθῃ τέχνην τινὰ, ἣ ἐπιτήδευμα ὁποιονδήποτε, διὰ νὰ ἡμπορῇ ἐκ τούτου νὰ κερδίῃ, ὅσα χρειάζεται διὰ νὰ ζῇ τιμίως. Καὶ οἱ πλούσιοι δὲ, καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ καταγίνωνται προθύμως εἰς τὰς μαθήσεις, διὰ νὰ ἡμπορώσιν ἔπειτα νὰ ἐνασχολῶνται εἰς ὠφελιμὸν τι καὶ οὕτω ν' ἀποφύγῃσι τὴν δυσἀρέσκειαν, ἣ ὁποία εἶναι τῆς ἀργίας ἀχώριστος σύντροφος καὶ μεγαλωτάτη βλάσνος.

Τρίτον· νὰ φυλάττηται ἀπὸ τὰ κακὰ, καὶ τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ σωματικὰ ἀπεχόμενος ἀπὸ ὅλα ὅσα δύνανται νὰ προξενήσωσιν ἢ θλίψεις εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ ἀρρώστιας εἰς τὸ σῶμα· ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν αἱ θλίψεις ἢ ἀρρώστιαι, τότε δὲν πρέπει νὰ ἐξιππάζεται, ἀλλὰ νὰ τὰς ὑποφέρῃ γενναίως καὶ νὰ ζητῇ, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὀγλιγωρότερα θεραπείαν καὶ παρηγορίαν εἰς αὐτάς.

Τέταρτον· πρέπει νὰ εὐχαριστῇται εἰς τὰ ἀγαθὰ, ὅσα ὁ Θεὸς τῷ ἔδωκεν, ἢ μὲ τοὺς ἰδίους του κόπους ἀπέκτησε, καὶ νὰ μὴ βασανίζεται ἀπὸ τὴν ἄλογον ἐπιθυμίαν καὶ προσπάθειαν νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερα, ἐπειδὴ αἱ ὑπέρμετροι καὶ ἀτακτοὶ ἐπιθυμίαι εἶναι μεγαλώτατοι ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἀναγκάζοντές τον νὰ προσπαθῇ μὲ πολλὴν ἀγωνίαν πῶς νὰ ἀποκτήσῃ, δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ ἀπολαύσῃ μήτε καὶ ὅσα ἔχει.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντων.

Τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα ἄλλα μὲν εἶναι γενικὰ καὶ κοινὰ, ἄλλα δὲ μερικὰ. Καὶ γενικὰ μὲν εἶναι ὅσα χρεωστούμεν κοινῶς νὰ φυλάττωμεν πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐν γένει· μερικὰ δὲ ὅσα χρεωστούμεν νὰ φυλάττωμεν κατὰ μέρος εἰς πᾶσαν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων.

ΜΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Καθήκοντ' πρὸς τοὺς ἄλλους γενικὰ.

Τὰ γενικὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα περιέχονται εἰς ταῦτα τι δύο παράγγελματα.

α. Μὴ κήμνης εἰς τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν θέλεις νὰ σοὶ κήμνωσιν οἱ ἄλλοι. β'. Κήμνε εἰς τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θέλεις νὰ σοὶ κήμνωσιν οἱ ἄλλοι.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον παράγγελμα περιέχει τὰ ἀποφατικὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντά μας· τὸ δὲ δεύτερον παράγγελμα τὰ καταφατικὰ.

Καθήκοντα ἀποφατικὰ.

Τὰ ἀποφατικὰ καθήκοντα μᾶς ἐμποδίζουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀδικῶμεν τοὺς ἄλλους. Ἀδικεῖται δὲ τις εἰς τρία· εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, εἰς τι κτήματά του, καὶ εἰς τὴν τιμὴν του· καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα χρεωστούμεν νὰ μὴ ἀδικῶμεν τοὺς ἄλλους.

Νὰ μὴ ἀδικῶμέν τινα εἰς τὸ ὑποκείμενόν του.

Ἀδικοῦμέν τινα εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, ἂν τὸν φονεύσωμεν, ἂν τὸν πληγώσωμεν, ἂν τὸν δεῖρωμεν, ἂν τὸν κατασιχνώσωμεν, ἂν τὸν ὑβρίσωμεν, ἂν τὸν ἐνοχλήσωμεν, ἢ ἂν ἄλλως πῶς τὸν πικράνωμεν· ὅθεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπέχωμεν, καὶ νὰ μὴ κήμνωμεν εἰς τινα ποτὲ πρᾶγμα τοιοῦτον τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ τὸν πικράνη.

Τὰ παιδιὰ πολλὰκις ἠδύνοντο νὰ πειράζωσι καὶ νὰ παρα-

πικραίνωσι τοὺς συντρόφους των ἐξ ἐπιτήδεως, νὰ τοὺς δίδωσιν ἀφορρὰς εἰς λογοτριβίς, νὰ τοὺς λέγωσι λόγους πικροὺς νὰ τοὺς περιπαίζωσι καὶ νὰ τοὺς πειράζωσι, νὰ τοὺς παροργίζωσι κατὰ μυρίους τρόπους καὶ μάλιστα ἐὰν τοὺς νομίζωσιν ἀδυνατώτερους των καὶ δὲν φοβῶνται τὴν ἐκδίκησιν ἀπὸ μέρους των.

Ἄλλ' ἔτις ζητεῖ νὰ ἡδυνθῇ ὑβρίζων καὶ παραπικραίνων ἄλλον, οὗτος ὑπόκειται εἰς κίνδυνον καὶ πολλὰκις παθαίνει βλαπτάτας βλάβας. Ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους ὅτι «Ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃ τις, τοῦτο θέλει πάθει καὶ αὐτός». Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος, ὅστις κακοποιεῖ ἄλλον, πρέπει πάντοτε νὰ φοβῆται, μήπως κακοπάθῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἐκείνου, τοὺς ὁποίους κακοποιήσῃ.

Δὲν πρέπει νὰ θαρρόμεν, ὅτι οἱ ἄλλοι εἶναι ἀδυνατώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς· ἐπειδὴ, ὅταν ἀδικῶνται, καὶ ἐκεῖνοι προσπαθοῦσι πάντοτε νὰ ἐφεύρωσι τρόπους νὰ ἐκδικηθῶσι, καὶ δὲν παύουσι ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνωσι τὴν ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν ἔπαθον. Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ θέλωμεν νὰ κακοποιῶμέν τινά, ἢ ἀδυνατώτερον ἢ δυνατώτερον, στοχαζόμενοι ὅτι καὶ ἐκεῖνος ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ τρόπον νὰ μᾶς ἀντεκδικηθῇ.

Ὅχι μόνον δὲν πρέπει ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀδικῶμέν τινά, ἀλλὰ καὶ ὅταν βλέπωμεν ὅτι ἄλλος ἀδικεῖ τινά, δὲν πρέπει νὰ χαιρώμεν, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἴδιον κακοήθων παιδίων, τὸ νὰ γελῶσιν, ὅταν βλέπωσι τινά, ὅτι ὑβρίζει, περιπαίζει, ἢ αὐθαδικεῖ πρὸς ἄλλον· ἀλλὰ μάλιστα πρέπει νὰ θλίβηται ἡ ψυχὴ μας εἰς αὐτό, καὶ νὰ προσπαθῶμεν, ἂν ἦναι δυνατόν, νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ κακόν. Ἄλλ' ἐάν τις μᾶς κακοποιήσῃ πρέπει ἄρᾳ γε νὰ τὸν ἐκδικηθῶμεν; ὅχι· ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ γείνη τὸ κακόν, πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ υπερασπισθῶμεθα ἑαυτοὺς, καὶ νὰ ἐμποδίσωμεν νὰ μὴ γείνη, ἀφοῦ ὅμως γείνη, τὸ καλῆτερον εἶναι νὰ συγχωρῶμεν γενναίως, εἰ δὲ μὴ, νὰ προστρέχωμεν εἰς τοὺς ἔχοντας ἐξουσίαν, διὰ νὰ μᾶς δικαιώσωσι καὶ νὰ μὴ κάμωμεν μόνον τὴν ἐκδίκησιν. Τὸ νὰ συγχωρῇ τις τὴν πείραξιν καὶ νὰ προσπαθῇ μάλιστα νὰ εὐεργετῇ τὸν πειράξαντα, τοῦτο εἶναι εὐγενικώ-

τατον καὶ γενναιότατον ἔργον. Ἐξ ἐναντίας δὲ, ἡ ἐκδίκησις εἶναι ἀξιοκατηγόρητον καὶ θηριῶδες ἔργον· ἐπειδὴ τῶν θηρίων εἶναι ἴδιον νὰ ἀγανακτῶσιν εὐθύς, καὶ νὰ δάκνωσιν, ἐκείνον, ὅστις τὰ πειράζει· καὶ προσέτι, ἐπειδὴ ἡ ἐκδίκησις πολλάκις φέρει καὶ βλάβην περισσοτέραν εἰς τὸν ἐκδικούμενον.

β'. Νὰ μὴ ἀδικῶμεν τινι εἰς τὰ κτήματά του.

Τότε ἀδικεῖται τις εἰς τὰ κτήματά του, ὅταν ἄλλος ἢ μὲ βίαν, ἢ μὲ ἀπάτην τὰ ἰδιοποιῇται, ἢ ἀδίκως κρατῇ τὸ κτῆμα τοῦ ἄλλου.

Οἱ κλέπται ἄλλο τι δὲν κάμνουνσι, παρὰ ἀρπάζουσι τὰ τῶν ἄλλων κτήματα· ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα κλέπτης εἶναι τὸ αἰσχρότατον ὄνομα· καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φυλαττώμεθα φοβούμενοι μήπως γείνωμεν ἄξιοι τούτου τοῦ ὀνόματος μὲ ὁποιοδήποτε τρόπον καὶ ἂν γείνωμεν.

Τὰ καλῶς ἀνατεθραμμένα παιδιὰ ἐντρέπονται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ κλέψωσι τὸ ξένον, ἢ ἀργύριον ἢ ἄλλο τι μέγα· ὅμως πολλάκις δὲν νομίζουνσι παράνομον, ἂν ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τινος πράγματα ἄξια ὀλίγης τιμῆς, οἷον, ὀπωρικά, γλυκύσματα, παιχνίδια καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπέχωσι πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ ξένον πρᾶγμα, εἴτε πολλῆς εἴτε ὀλίγης τιμῆς ἄξιον εἶναι, δὲν πρέπει κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τὸ ἰδιοποιῇται τις· ἔπειτα δὲ, ὅτι ἡ κακία τῆς κλεψίας ἀρχίζει ἀπὸ μικρῆς μάλιστα, καὶ μὲ καιρὸν αὐξάνει καὶ κατανατᾷ εἰς τὸ μεγαλότερον. Εἰς κακῶς ἀνατεθραμμένους υἱὸς ἔγινε περίφημος κλέπτης, καὶ φωραθεὶς, ἐφέρθη τελευταῖον εἰς τὸν θάνατον· οὗτος ἤρχισε νὰ κλέπτῃ εἰς τὸ σχολεῖον μικρὰ πράγματα τῶν συμμαθητῶν του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν σωφρονίσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἔλαβε θάρρος ὕστερον καὶ ἐπροχώρει πάντοτε αὐξάνων εἰς τὴν κακίαν, ἕως ὅτου συλληφθεὶς ἐτιμωρήθη μὲ τὴν ἀγχόνην ἀπὸ τοὺς νόμους, καταδικασθεὶς ὡς κακοῦργος.

Ἴσως ἡμπορεῖ νὰ πειράζῃ τὴν συνείδησιν τῶν παιδίων, τοῦτο, τὸ νὰ λαμβάνωσιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους των οἴκους κρυφίως πότε τοῦτο καὶ πότε ἐκείνο τὸ πρᾶγμα, διότι νομίζουνσι ὅτι

είναι ἐδικά των· Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές τοῦτο, διότι ἐν ὅσῳ οἱ γονοῖς ζῶσι, τὰ παιδία δὲν ἔχουσί τινα κυριότητα. Ὅθεν καὶ εἶναι ἀξιοκατάκριτον ὁμοίως τὸ νὰ κλέπτῃ τις εἴτε ἀπὸ τὰ πατριὰ, εἴτε ἀπὸ τὰ ξένα.

Καὶ ὅχι μόνον ἀπὸ τὸ νὰ κλέπτωμεν πρέπει νὰ ἀπεχώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ νὰ κατακρατῶμεν ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἠξεύρομεν ὅτι εἶναι ξένον, διότι εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως, ἀδικοῦμεν τὸν ἄλλον εἰς τὰ κτήματά του.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἡμεῖς εὐρώμεν, ἢ ἄλλος μᾶς δώσῃ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔξεύρομεν καλῶς ὅτι εἶναι ἄλλου, τὸ καθήκον μᾶς ὑπαγορεύει νὰ τὸ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν κύριόν του, διότι ἄλλως τὸν ἀδικοῦμεν.

Καὶ διὰ νὰ μὴ πολυλογῶμεν δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κατακρατῶμεν τὸ ξένον πρᾶγμα, ἐπειδὴ εἶναι ἄδικον, καὶ τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται· διότι, ὅστις κατακρατεῖ τὸ ξένον πρᾶγμα, ἐπισύρει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Πρέπει προσέτι, καὶ ὅταν πωλῶμεν τι ἢ ἀγοράζωμεν, ἢ ἀντικαταλλάττωμεν, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ πᾶσαν δολιότητα καὶ ἀπάτην. Ἐπειδὴ ὁ πωλὼν δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τιμὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἀπὸ τοὺς ἀγοραστὰς, ὅταν τοὺς βλέπῃ, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἰδέαν διὰ τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων, καὶ ὁ ἀγοράζων πάλιν, ὅταν βλέπῃ τὸν πωλητὴν ἀμαθῆ, ἢ στενοχωρημένον διὰ νὰ κόψῃ τι καὶ ἀπὸ τὴν δικαίαν τιμὴν, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀπατᾷ ἢ νὰ τὸν βλάπτῃ.

Πρὸ πάντων δὲ πρέπει καὶ οἱ πωληταὶ καὶ οἱ ἀγορασταὶ νὰ ἐξορίσῃσι διολοῦ ἀπὸ τὰς δοσοληψίκας των τὰ δολερὰ μέτρα καὶ σταθμὰ, τὰ νενοθευμένα πρᾶγματα, τὰ κίβδηλα χρήματα, καὶ εἰς ὅλα νὰ φέρωνται μὲ τιμιότητα, ἀπλότητα καὶ πίστιν, Ἐπειδὴ τὰ αἰσχροὰ κέρδη πολλάκις φέρουσι μεγαλωτάτην ζημίαν εἰς τοὺς τοιοῦτους αἰσχροκερδεῖς.

Πρέπει προσέτι νὰ μὴ φθείρωμεν ποσῶς, μήτε νὰ βλάπτωμεν τὰ ξένα πρᾶγματα, ὅταν μᾶς τὰ ἐμπιστευθῶσιν, ἀλλὰ νὰ τὰ προσέχωμεν ὡς ἰδιά μας κτήματα, καὶ μάλιστα τὸ τίμιον ἀπαιτεῖ καὶ τι περισσότερον.

Τέλος δὲ πάντων, ὅστις ἠξεύρει ὅτι ἀφαίρεσεν ἀπὸ τινα δυ-

ναστικῶς τι ἢ μὲ ἀπύτην, ἢ ὅτι ἐπροξένησεν εἰς ἄλλον βλάβην, δι' ἀμέλειαν ἢ κακοήθειαν, ἐκεῖνος πρέπει νὰ ἀποδώσῃ ὀλόκληρον τὸ ἀφαιρηθὲν, ἢ νὰ διορθώσῃ τὴν ζημίαν· εἰ δὲ μὴ, καὶ ἐδῶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν δυσφημεῖται καὶ τιμωρεῖται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μέλλει νὰ δώσῃ λόγον.

γ'. Νὰ μὴ βλάπτωμεν τινὰ εἰς τὴν τιμὴν.

Ἡ ὑπόληψις εἶναι τὸ ἀναγκαιότατον καὶ πολυτιμότεον πρᾶγμα εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον. Ὅθεν ἐνίοτε εἶναι πολλὰ μεγαλύτερον καὶ χειρότερον κακὸν τὸ νὰ βλάψωμέν τινος τὴν ὑπόληψιν ἀπὸ τοῦ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὰ κτήματα, ἢ νὰ βλάψωμεν τὸ ὑποκείμενόν του·

Καθὼς λοιπὸν ἕκαστος ἀγαπᾷ νὰ φυλάξῃ τὴν ὑπόληψίν του, παρομοίως πρέπει νὰ προσέχῃ νὰ μὴ βλάβῃ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων.

Βλάπτεται δὲ ἡ ὑπόληψις τινος ἐκ τούτων·

α'. Ἐὰν πλάττωμεν ψεύδη κατ' ἐκεῖνου, τοῦ ὁποίου θέλομεν νὰ βλάψωμεν τὴν ὑπόληψιν.

β'. Ἐὰν φανερόνωμεν τὰ περὶ αὐτοῦ ἀληθῆ μὲν, ἀλλ' ἄγνωστα εἰς τοὺς ἄλλους.

γ'. Ἐὰν ἀναφέρωμεν καὶ κοινολογῶμεν, ὅσα τις ἐλάλησε κατ' αὐτοῦ.

δ'. Ἐὰν τὸν περιπαίζωμεν καὶ τὸν κατασταίνωμεν γελοῖον.

ε'. Ἐὰν τὸν ὑβρίζωμεν καὶ ἀσεμνολογῶμεν πρὸς αὐτόν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπέχωμεν προσηκτικώτατα, ἐπειδὴ ἔάν τις πλάττῃ ψεύδη διὰ νὰ δυσφημήσῃ ἄλλον, τοῦτο εἶναι κακίστον· ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀληθῆ δὲν πρέπει νὰ φανερόνωμεν ἄλλοτε, πλὴν ὅταν τὸ καθήκον μᾶς ἀνγκάζῃ, ἢ ἐὰν ἡ σιωπὴ ἐνδέχεται νὰ φέρῃ ζημίαν μεγάλην εἰς ἄλλον.

Εἶναι πολλοὶ ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν μέλλει νὰ λέγῳσιν, ὅσα ἀκούσωσι κατὰ τινος ἀπὸ ἄλλον· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μέγιστον πταῖσμα, ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἦτον εἰς ὀλίγους γνωστὸν, γίνεται γνωστὸν δι' αὐτοῦ εἰς πολλούς. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ τὰ ψεύματα μάλιστα ἐντὸς ὀλίγου πολλαπλασιάζονται κοινολογούμενα.

Ἐάν εὐρεθῇ τις νὰ ἔχη τι γελοῖον, ἢ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἢ εἰς τοὺς τρόπους του, δὲν πρέπει νὰ περιπαίζηται δι' αὐτοῦ, ἀλλ' ἂν ἦναι δυνατόν, νὰ διορθοῦται με συμβουλὰς κατ' ἰδίαν, εἰ δὲ μὴ χρεωστοῦμεν νὰ τὸν συμπαθῶμεν.

Δὲν πρέπει ποτὲ μήτε νὰ ὑβρίζωμεν, μήτε νὰ καταφρονῶ-
μέν τινα, διότι τοῦτο εἶναι καὶ ἄτιμον, καὶ ἴδιον ἀνθρώπων
ἀπολιτεύτων. Ὅθεν, ὅταν μᾶς τύχῃ νὰ ἔχωμεν λογοτριβὴν
πρὸς τινα, πρέπει νὰ λέγωμεν τὰ δίκαιά μας με σεμνοπρεπεῖαν
καὶ με μετριοφροσύνην, καὶ νὰ ἀπέχωμεν πάντοτε ἀπὸ λόγους
πειρακτικούς καὶ ὑβριστικούς.

Β'. Καθήκοντα καταφατικά.

Τὰ καταφατικά καθήκοντα μᾶς προστάζουσι νὰ εὐεργετῶ-
μεν ὅλους, ὅσον περισσότερον ἡμποροῦμεν.

Ὅσα δὲ χρεωστοῦμεν νὰ κάμνωμεν εὐεργετοῦντες τοὺς ἄλ-
λους, ταῦτα εἶναι κυρίως ἐκείνα, τὰ ὅποια ὀνομάζονται ἔργα
ἐλεημοσύνης.

Τὰ δὲ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης, ἢ ἀνάγονται εἰς τὸ σῶμα καὶ
λέγονται σωματικά, ἢ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ὀνομάζονται ψυχικά
ἢ πνευματικά.

Καὶ σωματικὰ μὲν ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι ταῦτα·

α'. Νὰ τρέφωμεν τοὺς πεινῶντας. β'. Νὰ ποτίζωμεν τοὺς δι-
ψῶντας. γ'. Νὰ ξενίζωμεν τοὺς ξένους. δ'. Νὰ ἐνδύωμεν τοὺς
γυμνοὺς. ε'. Νὰ περιποιώμεθα τοὺς ἀρρώστους. ς'. Νὰ ἐπισκε-
πτώμεθα τοὺς φυλακωμένους. ζ'. Νὰ θάπτωμεν τοὺς νεκρούς.

Πνευματικὰ δὲ ἔργα ἐλεημοσύνης εἶναι ταῦτα.

α'. Νὰ διορθῶμεν τοὺς σφάλλλοντας. β'. Νὰ διδάσκωμεν
τοὺς ἀμαθεῖς. γ'. Νὰ συμβουλευώμεν τοὺς ἀποροῦντας. δ'. Νὰ
παρηγορῶμεν τοὺς λυπουμένους. ε'. Νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς ἐνο-
χλοῦντας. ς'. Νὰ συγχωρῶμεν ἐξ ὅλης καρδίας τοὺς παραπι-
κραίνοντας ἡμᾶς. ζ'. Νὰ παρκαλῶμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ζώντων
καὶ ἀποθάνων.

Ὅσάκις λοιπὸν μᾶς τυχαίνει περίττασις νὰ εὐεργετήσωμέν
τινα, πρέπει νὰ κάμνωμεν τὴν εὐεργεσίαν μετὰ χαρᾶς καὶ προ-
θυμίας, χωρὶς νὰ ἐκπληττώμεθα ποσῶς διὰ τὰς ἐνδεχομένας

δυσκολίας καὶ ἐνοχλήσεις, ἀλλὰ νὰ συλλογιζώμεθα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται ποτὲ μεγαλητέραν ἡδονὴν ἄλλην, ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τινὰ, ὅτι ἐξ αἰτίας του, ἢ ἔγεινεν εὐτυχής, ἢ ἀπέφυγε τὸν δεινὸν κίνδυνον.

Ἐκτὸς τούτου ἡξερῶμεν, ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς θεωρεῖ τὰς ἀμέμπτους εὐεργεσίας μας, ὅσας κἀνωμεν πρὸς ἄλλους, τοιαύτας ὡσὰν νὰ ἔγειναι πρὸς αὐτὸν τὸν ἰδίον, καὶ δ' αὐτὰς μᾶς ἀνταμείβει πολυτρόπως καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ᾖναι ἀμέμπτοι καὶ θεάρεστοι αἱ εὐεργεσίαι μας, πρέπει νὰ τὰς κἀνωμεν ὄχι πρὸς ἀνθρωπαρέσκειαν, οὔτε μὲ ἐλπίδα ὅτε θέλομεν ἀπολαύσει τιμὴν, δόξαν καὶ ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οὔτε μὲ σκοπὸν ὅτι θέλομεν ὑποχρεώσει ἐκείνους τοὺς ὁποίους εὐεργετοῦμεν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις μᾶς δίδει ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὅστις μᾶς προστάζει νὰ εὐεργετῶμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Καθίσκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους μερικὰ.

α. Πρὸς τοὺς γονεῖς.

Οἱ γονεῖς μᾶς δίδουσι τὴν ζωὴν, αὐτοὶ φροντίζουνσι περὶ αὐτῆς παντοιοτρόπως, διὰ νὰ μᾶς τὴν διαφυλάξωσιν, ἐπειδὴ αὐτοὶ μᾶς τρέφουσιν, αὐτοὶ μᾶς ἐνδύουσιν, αὐτοὶ μᾶς δίδουσιν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δοκιμάζουσιν μυρίους κόπους καὶ δυσκολίας διὰ νὰ μᾶς ἀναθρέψωσιν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ εἶναι μετὰ Θεόν οἱ μεγαλήτεροί μας εὐεργέται, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἴμεθα πρὸς αὐτοὺς περισσότερον ὑπόχρεοι, καὶ μετὰ Θεὸν πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν τὸ μεγαλύτερον χρέος.

Χρεωστοῦμεν δὲ εἰς τοὺς γονεῖς μας.

Πρῶτον μὲν νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν ἀγάπην, καὶ μετὰ Θεὸν νὰ μὴ νομίζωμεν ἄλλο πρᾶγμα σεβασμιώτερον ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας.

Δεύτερον δὲ νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ μῆτε

στιγμὴν νὰ μὴ λητμονῶμεν τὰς εὐεργεσίας των, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἀπὸ αὐτοῦ, καὶ καθημερινῶς λαμβάνομεν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν περὶ αὐτῶν, βοηθοῦντες, ὑπηρετοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες αὐτοὺς κατὰ πάντα.

Τρίτον δὲ, νὰ δεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς ἀληθινὴν εὐπειθειαν καὶ ὑπακοήν· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ φροντίζουν περὶ τῆς ἀνατροφῆς μας, διὰ τοῦτο νὰ τοὺς σεβώμεθα νὰ ἐκτελῶμεν προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς ὅσα μᾶς παρηγγέλλουσι, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ παν ἔργον καὶ λόγον, τὸ ὁποῖον εἰδέχεται νὰ τοὺς φέρωτι δυσάρεσκειν, νὰ δεχώμεθα εὐπειθῶς τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς ἐπιπλήξεις των, καὶ νὰ ὑποφέρωμεν μετὰ χαρᾶς καὶ αὐτὰς τὰς τιμωρίας, ὅσας ἀπὸ αὐτοῦ λαμβάνομεν πρὸς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων καὶ ἐλαττωμάτων μας.

β'. Πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς.

Οἱ ἀδελφοὶ πρέπει νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους εἰλικρινῶς καὶ νὰ συμβουθῶνται προθύμως καὶ νὰ συζῶσι πάντοτε με' ὁμόνοιαν, καὶ νὰ μὴ φθονῶνται ἀναμεταξύ των, ἔτι δὲ νὰ μὴ μνησικακῶσι πρὸς ἀλλήλους ἀλλὰ νὰ συγχωρῇ ἕξ ὅλης καρδίας ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ σφάλματα, καὶ νὰ ἔχωσιν ἀναμεταξύ των ἀνεξικακίαν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, οὔτε χειρότερον, οὔτε πλεον σκανδαλῶδες ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἔχθραν, ὅταν ᾔναι μετὰξύ ἀδελφῶν.

Ὅσα χρεωστοῦσι νὰ φυλάττωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἀναμεταξύ των, τὰ αὐτὰ πρέπει νὰ φυλάττωσιν ἀναλόγως καὶ οἱ συγγενεῖς, οἷον α'. Νὰ ἀγαπῶνται ἀναμεταξύ των εἰλικρινῶς β'. Νὰ συμβουθῶνται προθύμως γ'. Νὰ συζῶσι πάντοτε με' ὁμόνοιαν δ'. Νὰ μὴ φθονῶνται ἀναμεταξύ των ε'. Νὰ μὴ μνησικακῶσι πρὸς ἀλλήλους. ς'. Νὰ συγχωρῇ ἕξ ὅλης καρδίας ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ σφάλματα ζ'. Νὰ ἔχωσιν ἀναμεταξύ των ἀνεξικακίαν.

Ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἡμποροῦσι νὰ φανῶσιν ὅτι εἶναι συγγενεῖς καὶ ἔχουσι διαφορὰν ἀπὸ τοὺς ξένους.

γ'. Πρὸς τοὺς Διδασκάλους.

Ὅτι χρεωστοῦμεν πρὸς τοὺς γονεῖς, τὸ αὐτὸ χρεωστοῦμεν ἀναλόγως καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους· διότι καὶ αὐτοὶ κοπιᾷ-

ζουσι νὰ μᾶς διδάξωσι τὰ μαθήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς κάμνουσιν ἀξιούς τοῦ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωμεν πρὸς αὐτοὺς ἀληθινὴν ἀγάπην, εὐγνωμοσύνην, εὐπείθειαν καὶ ἀληθινὸν σέβας. Πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα μὲ τὴν σωφροσύνην καὶ ἐπιμέλειάν μας νὰ ἀνταμείβωμεν τοὺς κόπους, ὅσους προθύμως καταβάλλουσι διὰ τὴν ὠφέλειάν μας.

δ'. Πρὸς τοὺς εὐεργέτας.

Ὅσοι καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον μᾶς εὐεργετοῦσι, πρὸς ὅλους τούτους χρεωστοῦμεν νὰ ἤμεθα πάντοτε εὐγνώμονες, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἐκ ψυχῆς διὰ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξαν πρὸς ἡμᾶς.

Ἄν καλὰ καὶ δὲν ἦναι καμμία ἀμοιβὴ ἀξία διὰ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν εὐεργεσίαν, ὅμως ἡμεῖς χρεωστοῦμεν, ὅχι μόνον νὰ ἐνθυμώμεθα τῶν εὐεργετῶν τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ εὐγνωμονώμεν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ εὐρωμεν καιρὸν διὰ νὰ τοὺς ἀντευεργετῶμεν.

Καμμία ἄλλη ἀπὸ ὅλας κακίας τῶν ἀνθρώπων, δὲν εἶναι αἰσχροτέρα καὶ βδελυρωτέρα ἀπὸ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτὴν· λοιπὸν τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἀγνωμοσύνην πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν περισσότερον ἀπὸ πᾶν ἄλλο κακόν.

ε'. Πρὸς τοὺς μεγαλητέρους καὶ ἀνωτέρους.

Πρὸς τοὺς μεγαλητέρους κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ ἀνωτέρους κατὰ τὸ ἀξίωμα χρεωτοῦμεν νὰ προσφέρωμεν σέβας καὶ εὐλάβειαν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν νὰ στεκώμεθα κοσμίως, καὶ νὰ λαλῶμεν μὲ σεμνοπρέπειαν, καὶ νὰ μὴν αὐθαδικῶμεν ἔμπροσθεν αὐτῶν κατ' οὐδένα τρόπον.

Μάλιστα δὲ πρέπει νὰ στεκώμεθα μὲ σέβας, καὶ νὰ ὁμιλῶμεν μὲ σεμνοπρέπειαν πρὸς ἐκείνους ὅσοι ἔχουσι δικαίωμα νὰ μᾶς προστάττωσι, καὶ πρὸς τοὺς πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτοὺς, καὶ νὰ ἐκτελῶμεν προθύμως καὶ πάραυτα ὅσα μᾶς προστάττωσι.

ς'. Πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτῶν.

Οἱ ἡγεμόνες, οἱ ἀληθεῖς, λέγω, καὶ νόμιμοι ἡγεμόνες, δὲν εἶ-

ναί ἄλλο, παρὰ πατέρες μίαν μενύτης κοινότητος, καὶ ἐκτελεσται τῶν κοινῶν νόμων, καὶ φροντίζεται διὰ τὴν εὐδαιμονίαν ὅλης τῆς κοινότητος. Καὶ καθὼς οἱ πατέρες φροντίζουν ὅλως διόλου διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν τέκνων των, οὕτω καὶ οἱ νόμμοι ἡγεμόνες φροντίζουν διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων αὐτῶν.

Οἱ λειτουργοὶ πάλιν τῶν ἡγεμόνων δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ὑπηρεταὶ αὐτῶν καὶ ἐκτελεσται τῶν κατὰ νόμους προσταγμάτων των· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἑπαρχοί, οἱ τοπάρχαι, οἱ τοποτηρηταί, οἱ διοικηταί, οἱ σύμβουλοι, οἱ ἄρχοντες, οἱ κριταὶ κλπ.

Χρεωστοῦμεν λοιπὸν μέγα σέβας πρὸς τοὺς ἡγεμόνας διὰ τὴν πατρικὴν αὐτῶν κηδεμονίαν, καὶ νὰ ἐκπληρῶμεν ἀκριβῶς τὰς κατὰ τὸν νόμον προσταγὰς των· καὶ διὰ τοὺς ἡγεμόνας χρεωστοῦμεν ἀκόμη νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ σεβώμεθα τοὺς λειτουργοὺς των.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον φροντίδα τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ κρέμαται ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια καὶ τοῦ λαοῦ ἡ εὐδαιμονία, διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη καὶ διὰ τὸ κοινὸν καλὸν, καὶ διὰ τὸ ἴδιον ἐκάστου, νὰ ἐκπληρῶνται ἀκριβῶς καὶ ἔννομοι προσταγαὶ αὐτοῦ, ἔπειδὴ ἄλλως ὅλα πίπτουσιν εἰς ἀταξίαν, καὶ δὲν ἡμπορεῖ τις νὰ ᾔσται ἀσφαλὲς καὶ νὰ ζῇ ἡσυχος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοινὴ ἀσφάλεια καὶ ἡσυχία ἀπαιτεῖ καὶ ἐξ ὅλης κοινῆς, διὰ τοῦτο ἕκαστος εἶναι ὑπόχρεως νὰ συνεισφέρῃ τὸ μέρος του καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸν ἀνάλογόν του μέρος ὅπως οἱ νόμοι διορίζουσι.

ζ'. Πρὸς τὴν πατρίδα.

Ἐκαστος ἔχει χρέος νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, καὶ νὰ φροντίζῃ, ὅσον δύναται, περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς· διότι ἡ κοινὴ ἀγάπη τῆς πατρίδος πορίζει τὰ κοινὰ συμφέροντα, καὶ ὅταν φροντίζωμεν περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων, δὲν στερούμεθα καὶ τοῦ ἰδίου.

Ἡ πατρίς εἶναι κοινὴ μήτηρ, τῆς ὑποίας τὰ συμφέροντα εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς πατριώτας· καὶ ἐκ τῆς κοινῆς εὐτυχίας ἢ δυστυχίας τῆς πατρίδος μετέχει ἕκαστος πατριώτης τὸ ἑαυτοῦ

μέρος. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ βοηθῶσιν εἰς τὴν εὐ-
τυχίαν τοῦ πατρὸς, διὰ νὰ μετέχῃ ἕκαστος, τὸ μέρος τῆς κοι-
νῆς εὐτυχίας.

“Ὅθεν, ὅταν ὁρμῶσιν ἐχθροὶ κατὰ τῆς πατρίδος διὰ νὰ ἀ-
φαιρέσωσι τὴν εὐτυχίαν αὐτῆς, γνωρίζων ἕκαστος, ὅτι ἀφαι-
ρεῖται καὶ τὸ ἑαυτοῦ μέρος, χρεωστεῖ νὰ τὴν ὑπερασπίζηται
μὲ ὅλας τοὺς δυνάμεις, καὶ, χρείας τυχούσης, καὶ μὲ τὸν
κίνδυνον αὐτῆς τοῦ τῆς ζωῆς.

Τοῦτο εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος δὲν ἡμ-
πορεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον κατ’ οὐδένα τρόπον, καὶ μέλλει
ν’ ἀποθάνῃ ἀργότερον ἢ ὀγλιγωρότερον. Τούτου οὕτως ἔχον-
τος, διακτὶ νὰ φιλοζωῇ, καὶ διὰ τὴν φιλοζωίαν του καὶ αὐτὸς
νὰ αἰχμαλωτισθῇ καὶ ἡ γυνὴ του, καὶ τὰ τέκνα του, καὶ ὅλοι
οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ συμπατριῶταί του.

“Ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος εἶναι γλυκύτατος, διότι ἕκαστος,
ἀποθνήσκων ὑπὲρ τῆς πατρίδος εὐχαριστεῖται ὅτι ἀφίνει τὴν
πατρίδα του ἔνδοξον καὶ εὐτυχῇ, ὅτι ἀφίνει τοὺς πατριώτας
του, τοὺς συγγενεῖς του, τὰ τέκνα του, τὴν γυναῖκά του, ἐ-
λευθέρους. Ἀφοῦ τοῦτο ἔχει οὕτω, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ φοβώ-
μεθα τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος θάνατον.

Πόση πάλιν ἡδονὴ, πόση χαρὰ εἶναι, ἂν μετὰ τοὺς κινδύ-
νους ἐπιζήσωμεν καὶ ἰδῶμεν τὴν πατρίδα ἔνδοξον, τοὺς πα-
τριώτας, τοὺς συγγενεῖς, τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα, καὶ ἡμᾶς
αὐτοὺς ἐλευθέρους, καὶ ἀπολαμβάνοντας τὰ ἀγαθὰ τῆς πατρί-
δος, καὶ τιμωμένους διὰ τὴν ἀρετὴν μας !

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι
τὸ μέγιστόν μας χρέος· διότι ἐκ τῆς σωτηρίας αὐτῆς κρέμαται
καὶ ἡ σωτηρία μας, καὶ ἐκ τῆς εὐτυχίας τῆς καὶ ἡ εὐτυχία
μας, καὶ ἐκ τῆς δόξης τῆς καὶ ἡ δόξα μας.

“Ὅταν πάλιν ᾔναι εἰρήνη, χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν τὴν
ὑπόληψίν της ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ μέρος, καὶ νὰ μὴ ταράττω-
μεν μὲ τὰς κακουργίας μας τὴν ἡσυχίαν της, ἀλλὰ νὰ ἀγωνι-
ζώμεθα νὰ τὴν δοξάσωμεν μὲ τὰς ἀρετάς καὶ μὲ τὰ προτε-
ρήματά μας, καὶ νὰ τὴν ὠφελήσωμεν μὲ τοὺς κόπους μας.

ή. Πρὸς τοὺς φίλους.

Ὅσον ἀναγκαιότατον πρᾶγμα εἶναι ὁ φίλος, τοσοῦτον εἶναι καὶ δυσκολώτατον νὰ ἀποκτήσῃ τις ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ φίλον. Καὶ ἀναγκαιότατον μὲν εἶναι, διότι φίλος θέλει νὰ εἰπῇ ἄλλος ἐγὼ, δυσκολώτατον δὲ, διότι πολλοὶ μὲ πρότμημα φι-
λίας μᾶς ἀπατῶσι, καὶ ἡμεῖς ἐμπιστευόμενοι εἰς αὐτοὺς, γι-
νόμεθα τῶν ἐχθρῶν ἢ παίγνιον ἢ ὑπόδουλοι.

Ὅθεν πρὸ τοῦ νὰ μάθωμεν τὰ πρὸς τοὺς φίλους καθήκοντα, εἶναι ἀνάγκη πρῶτον νὰ μάθωμεν τινὰς κανόνας, πῶς νὰ ἐκλέ-
γωμεν τοὺς φίλους.

Ἐκλογὴ φίλων.

Πρῶτον μὲν πρέπει νὰ φιλιωνώμεθα μὲ καλοὺς καὶ τιμίους ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ ὅστις συναναστρέφεται μὲ ἀχρεῖους καὶ ἀτί-
μους ἀνθρώπους, εὐκόλως ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ γείνη τοιοῦτος·
ὅθεν εἶναι καὶ ἀναντίρρητος γνώμη, ὅτι « Ἐκαστος νομίζεται
τοιοῦτος, ὅποιοι εἶναι ἐκεῖνοι μὲ τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται. »

Δεύτερον δὲ, πρέπει νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ ἄφρονες, οἱ ὅποιοι
πολλὰκις ὄχι ἀπὸ κακοήθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνοησίαν ἐνδέχεται
νὰ προδώσωσι τὰ μυστικὰ μᾶς, καὶ νὰ μᾶς βλάψωσι κατὰ
μυρίους ἄλλους τρόπους· ἀλλ' ἐντ' αὐτῶν πρέπει νὰ ἐκλέγω-
μεν ἀνθρώπους, οἵτινες ὄχι μόνον νὰ δύνωνται νὰ φιλόκττωσι
τὰ μυστικά, ἀλλ' ὅταν ἡ χρεῖα τὸ ἀπαιτῇ νὰ ἦναι ἱκανοὶ νὰ
μᾶς δώσωσι καὶ συμβουλὰς καλὰς καὶ νοουθεσίας ὠφελίμους.

Τρίτον δὲ, πρέπει νὰ φεύγωμεν τὴν φιλίαν ἀνθρώπων φύσεως
ἀνησύχου καὶ ὀξυθύμου, ἐπειδὴ τούτων ἡ φιλία ἐντὸς ὀλίγου
διαλύεται, καὶ νὰ ζητῶμεν ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ ὑποφέρωσι τὰ
ἴδια ἡμῶν ἐλαττώματα, καὶ νὰ ἦναι ἡθους ἡμέρου καὶ πρόου.

Τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον πρέπει νὰ ἀπομακρυνώμεθα
ἀπὸ ἀνθρώπους πολλὰ ἰδιοκερδεῖς, οἱ ὅποιοι στολίζονται μό-
νον τὸ ἴδιον ἐκυτῶν κέρδος, καὶ νὰ φιλιωνώμεθα μὲ ἀνθρώ-
πους, οἱ ὅποιοι τῷ ὄντι θέλουσι τὸ καλὸν μᾶς καὶ εἰς κερὸν
ἀρμόδιον ἡξέωρουσι νὰ τὸ ἐνεργήσωσι καὶ νὰ μᾶς βοηθήσωσι.

Ὅταν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων μεταχειρισθῶμεν τοὺς κα-
νόνας τούτους, τότε ἡμποροῦμεν νὰ εὐχαρισθῶμεν ἀπὸ αὐτοὺς·

ἄλλως δὲ, εἶναι καλῆτερον νὰ ζῶμεν ἄφιλοι, παρὰ νὰ κάμνω-
μεν φιλίας κακὰς καὶ ἐπονειδίστους.

Ἄν πάλιν κατὰ τύχην συμβῇ, μὲ ὅλως μας τ' εἰς προφυλάξεις,
νὰ ἀπατηθῶμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων, τότε εἶναι φρόνι-
μον κατὰ μικρὸν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τοὺς φίλους ἐκείνους,
ἀπὸ τοὺς ὁποίους μᾶς προσάπτεται καὶ ἐντροπὴ καὶ ἀτιμία.

Καθίσκοντα πρὸς τοὺς φίλους.

Ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν
φίλων, τόσον, εἶναι, νὰ ἐπιμελώμεθα νὰ τοὺς φυλάξωμεν.

Πρῶτον λοιπὸν χρέος ἔχομεν πρὸς τὸν φίλον τὸ νὰ τὸν εὐερ-
γετῶμεν, εἰς ὅσα ἡμποροῦμεν, βοηθοῦντές τον εἰς τὰς χρείας του,
συντρέχοντές τον εἰς τὰς ἀμνηχανίας του, εἰδοποιοῦντες εἰς αὐτὸν
ὅλα, ὅσα ἡμποροῦν νὰ τὸν βλάψωσι, καὶ συμβουλευόντες τον
νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματά του.

Δεύτερον χρέος ἔχομεν πρὸς τὸν φίλον, τὸ νὰ ἡμεῖς πιστοὶ
καὶ φρόνιμοι, καὶ νὰ φυλαττώμεθα ἀπὸ τὸ νὰ φανερώσωμεν τὸ
μυστικόν του, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν προδώσωμεν, ἢ ἀπὸ κακοή-
θειαν ἢ ἀπὸ ἀπροσεξίαν.

Τρίτον χρέος πρὸς τὸν φίλον εἶναι ἡ ἀνοχή, τὸ νὰ ὑποφέρῃ
δηλ. ἕκαστος τὰ ἐλαττώματα τοῦ φίλου του, ἐπεὶ δὲ δὲν εὐ-
ρίσκεται ἄνθρωπος χωρὶς ἐλαττώματα. Καὶ ἂν καλὰ πρέπει
νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματα ὅλων, διαφερόντως ὅμως πρέ-
πει νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματα τῶν φίλων.

Ἐν ᾧ χρεωστούμεν νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἐλαττώματα τῶν φί-
λων, πρέπει ὅμως καὶ νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐλαττώματα· διότι
εἰ μὲν εἶναι κακὰ καὶ ἐναντία εἰς τὴν τιμιότητα, καὶ πηγάζ-
ουσιν ἀπὸ ψυχὴν ἀχρεΐαν καὶ γνώμας κακὰς, τότε οἱ τειοῦτοι
φίλοι εἶναι ἀνάξιοι ἡμῶν, καὶ πρέπει νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν·
εἰ δὲ τὰ ἐλαττώματα εἶναι ἀπὸ ἐλαφρότητα νοῦς, ἢ ἀπὸ ἰδιο-
συγκρασίαν, καὶ εἰς ἡμᾶς μὲν εἶναι ὀλίγον ἐχληρά, αὐτὰ ὅμως
καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι κακὰ, τότε πρέπει νὰ νοουθετῶμεν τοὺς φί-
λους, διὰ νὰ τὰ διορθώσωσιν· ἀλλὰ καὶ ἐὰν μείνωσιν ἀδιόρ-
θωτοι, διὰ τὰς ἄλλας τῶν ἀρετῶν πρέπει νὰ τοὺς ὑποφέρωμεν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ συμπεριφορᾶς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Συμπεριφορὰ λέγεται ὁ τρόπος κατ'ὃν χρεωστέϊ ἕκαστος νὰ πολιτεύηται μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, κατὰ τὸν ὅποιον ὅστις πολιτεύεται λέγεται κόσμιος καὶ πολιτικός ἄνθρωπος.

Ὅστις ἡξεύρει νὰ συμπεριφέρηται κοσμίως μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος λέγεται κόσμιος καὶ πολιτικός ἄνθρωπος· ὅστις δὲ συμπεριφέρεται μετὰ αὐτοὺς ἀτάκτως καὶ ἀκόσμως, ὀνομάζεται ἀπολίτευτος καὶ ἀγροῖκος ἄνθρωπος.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ συμπεριφορὰ θεωρεῖται εἰς τὸ πῶς νὰ πολιτευόμεθα μετὰ κοσμιότητος, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἰπῶμεν ὅτι ἡ κοσμιότης ἐξετάζεται, πρῶτον εἰς τὴν καθαρότητα, δεῦτερον εἰς τὰ κινήματα, τρίτον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, τέταρτον εἰς τὴν συναναστροφὴν, πέμπτον εἰς τὴν τράπεζαν.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ Καθαριότητος.

Πρῶτον ἔργον εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις θέλει νὰ παρυσισθῇ κόσμιος εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, τὸ νὰ ἦναι καθάριος, δηλ. νὰ ἔχῃ καὶ τὸ σῶμά του καθαρὸν καὶ τὰ ἐνδύματά του· ἐπειδὴ ὁ ρυπαρὸς ἄνθρωπος καὶ εἰς τὸ σῶμά του καὶ εἰς τὰ ἐνδύματά του, εἶναι βδελυκτὸς καὶ πάσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀνάξιος. Διὰ νὰ ἦναι τὸ σῶμα καθαρὸν, πρέπει νὰ κάμνωμεν ταῦτα·

Πρῶτον, νὰ ἔχωμεν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρότωπον καθαρὰ καὶ διὰ νὰ ἦναι καθαρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ τὰ νίπτωμεν ὅχι

μόνον καθημερινῶς τὸ πρωτὶ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας, εἰς τὴν χεῖρα ἀπαιτῇ.

Δεύτερον, νὰ ἔχωμεν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς κτενισμέναις καὶ καθαράς ἀπὸ τοῦ βδελυροῦ ἐκεῖνα καὶ ὀχληρὰ ζωῦφια τὰ ὅποια ἐμφωλεύουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν. Εἰς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κτενίζωμεθα καθ' ἡμέραν τὸ πρωτὶ, καὶ νὰ λουώμεθα τοὺλάχιστον καθ' ἑκάστον σάββατον τῆς ἐβδομάδος.

Τρίτον, νὰ κόπτωμεν τὰ ὀνύχια μας συνεχῶς, καὶ νὰ μὴ τ' ἀφίνωμεν νὰ αὐξάνωσι τοσοῦτον, ὥστε νὰ συνάχεται ὑποκάτω αὐτῶν ἀκαθαρσία, διότι τὸ τοιοῦτον προξενεῖ ἀηθίαν καὶ μυσχροτήτα, καὶ δεικνύει ῥυπαροὺς ἐκείνους, ὅσοι ὑποφέρουσι τοιαύτας ἀκαθαρσίας.

Τέταρτον, νὰ καθαρίζωμεν τοὺς ὀδόντας μας, διότι ἡ τῶν ὀδόντων ἀκαθαρσία καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀδόντας φθείρει εὐκόλως, καὶ κἀμινε νὰ ἐξέρχεται ἡ ἀναπνοὴ βρωμερὰ, τὸ ὅποιον προξενεῖ μεγάλην ἀηθίαν εἰς τοὺς παρευρισκομένους.

Διὰ νὰ ἦναι τὰ ἐνδύματά μας καθάρα, πρέπει νὰ κἀμινωμεν ταῦτα.

Πρῶτον νὰ ἔχωμεν τὰ φορέματά μας καθάρα χωρὶς κηλίδας, χωρὶς νὰ ἦναι ἐσχισμένα, καὶ νὰ ἦναι καλὰ πεφυλαγμένα. Διὰ νὰ ἦναι δὲ τοιαῦτα, πρέπει καθ' ἡμέραν τὸ πρωτὶ νὰ τὰ καθαίρωμεν με ἐκεῖνο τὸ σάκωθρον, τὸ ὅποιον εἶναι ἐπίτηδες διὰ τὰ φορέματα, νὰ τὰ τεινάζωμεν καὶ νὰ τὰ διπλώνωμεν, καὶ οὕτω νὰ τὰ φυλάττωμεν εἰς τὸ κιβώτιον· ὅταν δὲ τὰ ἐνδυθῶμεν καὶ μέλλωμεν νὰ καθήσωμεν πού πρέπει νὰ περιεργαζώμεθα τὸν τόπον πρῶτον, καὶ οὕτω νὰ καθήσωμεν. Ἄν δὲ ἦναι ἐσχισμένα, πρέπει νὰ τὰ ἐμβάλωνωμεν ἐπιτηδείως διὰ νὰ μὴ προξενῇ τὸ ἐμβάλλωμα, φαινόμενον, ἀηθίαν.

Δεύτερον, ν' ἀλλάσωμεν συνεχῶς τὰ πλυστικά, δηλ. τὰ ἐνδύματά ἐκεῖνα, ὅσα πλύνονται· αἶον, τὸ ὑποχιτώνιον, τὴν ὑποπερισκελίδαν, τὸν λαίμοδέτην, τὰ περιπόδια καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ νὰ δίδωμεν νὰ τὰ πλύνωσι δις τῆς ἐβδομάδος, διὰ νὰ ἡμπορῶσι νὰ ἦναι καθάρα· καὶ ἡμεῖς φοροῦντες αὐτὰ χρεωστοῦμεν νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ τὰ ῥυπώνωμεν.

Τρίτον, νὰ ἔχωμεν τὰ ὑποδήματα καὶ τὸν πῖλον καθάρα,

καὶ μάλιστα τὰ ὑποδήματα νὰ μὴν ἔχωσι μήτε κονιορτὸν, μήτε πηλὸν, μήτε νὰ ἦναι μὲ τρύπας, ἢ ἐσχισμένα, ἐξηλωμένα διότι καὶ τὰ τοιαῦτα δεικνύουσι τοῦ φοροῦντος ἀπροσεξίαν καὶ ῥυπαρίαν.

Ἐν γένει δὲ, καὶ τὸ σῶμά μας πρέπει νὰ ἦναι καθαρὸν, καὶ τὰ ἐνδύματά μας ὁμοίως διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἐπάνω μας τι προξενοῦν ἀηθίαν καὶ δυσαρέσκειαν εἰς τὴν ὄψιν τῶν ἄλλων, μήτε νὰ ἀναδίδηται, ἢ ἀπὸ τὸ σῶμά μας, ἢ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά μας καμμίαν δυσωδίαν.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Πῶς νὰ σκέπτηται τις, πῶς νὰ κῆθῃται καὶ πῶς νὰ περιπατῇ.

Ὅταν περιπατῶμεν ἢ στεκόμεθα, ἢ καθήμεθα, πρέπει νὰ προσέχωμεν διὰ νὰ φαίνωμεθα κόσμιοι νὰ ἔχωμεν τὸ σῶμα ὀρθιον, καὶ μάλιστα τὴν κεφαλὴν, χωρὶς νὰ κλίνωμεν μήτε ὀπίσω, μήτε ἔμπροσθεν, μήτε πρὸς τὰ πλάγια.

Ὅταν στεκόμεθα ὀρθιοὶ μάλιστα δὲ ἔμπροσθεν εἰς μεγαλητέρους, πρέπει νὰ στηρίζωμεν τὸ σῶμα ἐπάνω εἰς τοὺς δύο πόδας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν ἕνα, καὶ νὰ μὴν ἀκομβῶμεν εἰς τὸν τοίχον, εἰς τὴν τράπεζαν, εἰς τὰ θρόνισα, ἢ εἰς ἄλλο τι.

Ὅταν καθήμεθα, ἂν ἦναι καὶ ἄλλοι παρόντες, νὰ μὴν ἐξαπλώνωμεθα, νὰ μὴν πλαγιάζωμεν, νὰ μὴ στρεφογυρίζωμεν, νὰ μὴν ἀκομβῶμε εἰς τοὺς ἐγκῶνας, ἢ εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη νὰ τὰ ἔχωμεν συνηγμένα καὶ ὄχι ἐξηλωμένα, μήτε νὰ ἔχωμεν τὸν ἕνα πόδα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον.

Ὅταν περιπατῶμεν, δὲν πρέπει οὔτε νὰ πηδῶμεν, οὔτε νὰ τρέχωμεν, οὔτε νὰ σύρωμεν τοὺς πόδας, οὔτε νὰ κτυπῶμεν τὴν γῆν μὲ αὐτοὺς, οὔτε νὰ τοὺς σηκώνωμεν πολὺ, ἀλλὰ νὰ βαδίζωμεν περιπατοῦντες ἡσυχὰ καὶ τακτικά.

Εἶναι κακὴ συνήθεια καὶ τοῦτο νὰ κλονίζωμεν τὸ σῶμα, ἢ νὰ ταραττώμεν τὰς χεῖρας ὅταν περιπατῶμεν διὰ τοῦτο πρέπει, ὅταν περιπατῶμεν, μόνον οἱ πόδες νὰ κινῶνται, τὸ δὲ σῶμα καὶ αἱ χεῖρες νὰ μένωσιν ἡσυχά.

Καὶ νὰ δένωμεν τὰς χεῖρας ὀπίσω, περιπατοῦντες, εἶναι ἔξω πρὸς κόσμιότητος, διότι τὸ τοιοῦτον φανερώνει περιφρόνησιν, καὶ

ὄχι εὐσχημοσύνην καὶ κοσμιότητα· ὅθεν πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἡμεθα κόσμιοι.

Ὅταν ἀπαντῶμέν τινα καθ' ὁδόν, δὲν πρέπει νὰ κόπτωμεν τὴν διάβασίν του, ἀλλὰ νὰ παραμερίζωμεν ἡσύχως, καὶ νὰ ἀφίνωμεν ἕκαστον νὰ διαβαίνει ἐκεῖθεν, ὅθεν εἶναι τὸ βέλτιστόν του. Ὅταν περιπατοῦντες συναπαντῶμεν ἀνωτέρους ἡμῶν, πρέπει νὰ παραμερίζωμεν καὶ νὰ παρχωρῶμεν εἰς αὐτοὺς τὴν διάβασιν ἐλευθέρως, ὅθεν εἶναι καλλίτερα.

Ὅταν τύχη νὰ συμπεριπατῶμεν μὲ ἀνώτερόν τινα, τότε πρέπει νὰ παρχωρῶμεν εἰς αὐτὸν τὸν ἐντιμότερον τόπον, ὁ ὁποῖος εἶναι τὰ δεξιὰ, ἐν ἡμεθα δύο οἱ συμπεριπατοῦντες, ἢ τὸ μέσον, ἐν ἡμεθα περισσότεροι. Εἰς τὰς ἀγυῖας ὁμῶς τῶν πόλεων ἢ χωρίων, ὁ καλλίτερος τόπος εἶναι ὁ πρὸς τὸν τοῖχον, ὡς ἀταρχώτερος.

Ὅταν συμπεριπατῶμεν μὲ ἄνθρωπον ἔγκριτον, τότε διὰ σέβας πρέπει νὰ στεκώμεθα ὀλίγον τι ὀπίσω. Εἰ δὲ καὶ σταθῇ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ μὲ ἄλλον τινὰ μυστικῶς, τότε ἡμεῖς νὰ ἀπομακρυνώμεθα ὀλίγον διὰ νὰ μὴ ἀκούωμεν τοὺς λόγους των.

Ὅσοις ἀπαντῶμεν καθ' ὁδόν, καὶ μᾶς χαιρετῶσι, πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ τοὺς ἀντιχαιρετῶμεν· ἐν ὅμως ἵνα ἀνώτεροί μᾶς, τότε χρεωστοῦμεν ἡμεῖς νὰ τοὺς χαιρετῶμεν πρῶτοι, καὶ τοῦτο γίνεται μόνον εἰς τοὺς γνωρίμους, ἢ καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους βαθμοῦ ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ἄλλως εἶναι ὀχληρότατον, τὸ νὰ ὑποχρείνωμεν ὅλους τοὺς διαβαίνοντας νὰ μᾶς ἀντιχαιρετῶσι.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ ἐπισκέψεως.

Πολιτικῆς ἴδιον εἶναι καὶ τὸ νὰ ἐπισκεπτώμεθα ἐκείνους ὅσοι μᾶς ἐπεσκέφθησαν· πρὸς δὲ τοὺς ἀνωτέρους χρεός εἶναι νὰ κἀνωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὴν ἐπίσκεψιν.

Ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς τὴν οἰκίαν τινός, ἐρχόμενοι πρὸς ἐπίσκεψιν, δὲν πρέπει νὰ εἰσχωρῶμεν εὐθύς εἰς τοὺς θαλάμους, ἀλλὰ νὰ εἰδοποιῶμεν πρῶτον τοὺς κυρίους διὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἢ νὰ κτυπῶμεν εἰς τὴν θύραν· τὸ δὲ εἰς τὴν θύραν κτύπημα

πρέπει νὰ γίνηται ἥσυχα, καὶ ὄχι μὲ θόρυβον· καὶ ἐὰν χρειασθῇ νὰ τὸ κάμωμεν καὶ δεύτερον, πρέπει νὰ ἀφίνωμεν εἰς τὸ μεταξὺ ὀλίγον καιρὸν.

Ἀφοῦ δὲ μᾶς δοθῇ σημεῖον διὰ νὰ ἐμβῶμεν, τότε, ἐὰν ἡ θύρα ἦναι κεκλεισμένη, νὰ τὴν ἀνοίγωμεν ἥσυχα καὶ χωρὶς κρότον· καὶ πάλιν ἀφοῦ ἐμβῶμεν νὰ τὴν κλείσωμεν ἥσυχα, καὶ νὰ μὴν τὸ ἀμελῶμεν καὶ ὅταν ἐμβαίνωμεν καὶ ὅτον ἐκβαίνωμεν.

Ἀφοῦ ἐμφανισθῶμεν εἰς ἐκείνους τοὺς ὑποίους ἐπισκεπτόμεθα, πρέπει πρῶτον νὰ τοὺς χαιρετήσωμεν μὲ κλίσιν τῆς κεφαλῆς περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον βαθεῖαν, κατὰ τὸ ὑποκείμενον δηλαδὴ· ἔπειτα μὲ λόγους ὑποχρεωτικούς νὰ φανερῶμεν τὴν αἰτίαν τῆς ἐπισκέψεως.

Ἐὰν δὲ ἦναι καὶ ἄλλοι παρόντες, δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν καὶ ἐκείνους χωρὶς νὰ τοὺς χαιρετήσωμεν, ἀλλ' εἰς τὸν καθέναν πρέπει νὰ κάμωμεν τὸν πρέποντα χαιρετισμόν. Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ καθήσωμεν, ἐὰν δὲν μᾶς εἰπῶσιν· οὔτε πρέπει πάλιν νὰ προσμένωμεν νὰ μᾶς τὸ εἰπῶσι πολλάκις.

Ὅταν δὲ πάλιν θέλωμεν νὰ καθήσωμεν, πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν τὸν κατώτερον τόπον, καὶ ὄχι τὸν καλλήτερον ἐκτός ἐὰν ὁ κύριος τῆς οἰκίας μᾶς παρκαλῇ.

Πρέπει νὰ καθήμεθα εὐτακτα καὶ μὲ προσῆκον σέβας, καὶ ἀφοῦ ἐκθέσωμεν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἤλθομεν εἰς ἐπίσκεψιν, νὰ σιωπήσωμεν, καὶ νὰ ἀφήσωμεν νὰ ἀρτίστη τὴν ὁμιλίαν ὁ κύριος τοῦ οἴκου, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀκροαζώμεθα μὲ προσοχὴν, καὶ νὰ ἀποκρινώμεθα, ἂν κάμνη χρεῖα, εἰς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀπαιτοῦσιν ἀπόκρισιν.

Ὅταν ἡ ἐπίσκεψις γίνηται περὶ τινος ὑποθέσεως, ἀφοῦ τὴν ἐκθέσωμεν καθαρῶτα καὶ συντομῶτα, πρέπει νὰ προσμένωμεν τὴν ἀπόκρισιν. Ἐὰν δὲ χρειασθῇ νὰ ἀνταποκριθῶμεν, νὰ ἀποκρινώμεθα μὲ σεμνότητα καὶ μὲ τὸ πρέπον σέβας, ἐὰν ἦναι ἀνώτερός μας ἐκεῖνος πρὸς ὃν ὁμιλοῦμεν.

Ὅταν ὑπάγωμεν εἰς ἐπίσκεψιν μόνον διὰ φιλοφροσύνην καὶ χαιρετισμόν δὲν πρέπει νὰ διατρίβωμεν πολλὴν ὥραν καὶ μάλιστα ἐὰν ἐπισκεπτώμεθα ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχουν πολλὰς ἀσχολίας καὶ ὑποθέσεις. Ὅθεν, ὅταν αἰσθανθῶμεν ὅτι οἱ τοιοῦ-

ποι ἐπιθυμοῦσι νὰ μείνωσι μόνοι, εὐθὺς νὰ τοὺς ἀποχαιρετῶμεν καὶ νὰ ἀναχωρῶμεν.

Ὅταν κἀμὼμεν τὴν ἐπίσκεψιν εἰς πολὺ ἀνωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποχαιρετῶμεν πρότερον, πρὸ τοῦ αὐτοὶ νὰ μᾶς δώσωσι σεμεῖον.

Ὅταν θέλωμεν νὰ ἀναχωρήσωμεν, πρέπει νὰ κἀμὼμεν πάλιν τὰς ἀναλόγους πρὸς ἕκαστον ὑποκείμενον δεξιότητες καὶ προσκυνήσεις, καὶ ἐὰν θελήσῃ οὗτος νὰ μᾶς ἐκπροσδεύσῃ τότε πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν δις καὶ τρίς διαβαίνοντες ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο δωμάτιον ἐὰν οὗτος ἐπιμένῃ ἀκολουθεῖν.

Εἰς τὸ διάστημα καθ' ὃ ἐπισκεπτόμεθα, δὲν πρέπει νὰ προσηλώνωμεν τὰ ὄμματά μας εἰς γράμματα, ἂν ᾖται ἐκεῖ, οὔτε νὰ λαμβάνωμεν εἰς χεῖρας βιβλία, καὶ νὰ τὰ φυλλολογῶμεν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐκτὸς ἂν ἔχωμεν μεγάλῃ, οἰκειότητι, ἢ ὅποια μᾶς τὸ συγχωρεῖ.

Ὅταν δὲ ἔρχηται τις νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀναγκάζωμεν νὰ προσμένη, ἀλλ' εὐθὺς νὰ τὸν δεχόμεθα, ἐκτὸς, ἂν τύχωμεν γυμνοὶ, ἢ ἐνδεδυμένοι ἐνδυμν τοιοῦτον, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἄξιον εἰς τὸ νὰ τὸ φορῶμεν, δεχόμενοι τοιοῦτον ὑποκείμενον· ἢ ἂν καταγινώμεθα εἰς ὑπόθεσιν μὴ ἐπιδεχομένην ἀναβολὴν, καὶ τότε ἔχομεν χρέος νὰ τὸν παρκαλέσωμεν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὴν μικρὰν ἀργοπορίαν.

Ὅταν ἔρχηται εἰς ἐπίσκεψιν μας ἐπίσημός τις ἄνθρωπος, πρέπει νὰ τὸν προὔπαντῶμεν ἢ εἰς τὸ δωμάτιον, ἢ εἰς τὴν αὐλήν, ἢ εἰς τὴν θύραν τῆς αὐλῆς, κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον ἔρχεται εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν.

Πρὸς δὲ τοὺς ἱσοτίμους ἢ καὶ ἔχοντας βαθμὸν ὀλίγον τι ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας, ἀρκετὸν εἶναι ὅταν ἔρχονται τὸ νὰ προσηκονώμεθα καὶ νὰ τοὺς προὔπαντῶμεν μέσα εἰς αὐτὸ τὸ δωμάτιόν μας.

Εὐθὺς δὲ, ἀφοῦ φιλοφρονηθῶμεν ἐκεῖνον, ὅστις ἔλθῃ εἰς ἐπίσκεψιν μας, πρέπει εὐθὺς νὰ τὸν παρκαλέσωμεν νὰ καθήσῃ δεικνύοντες εἰς αὐτὸν τὸν καλῆτερον τόπον· καὶ ἀφοῦ καθήσῃ, καθήμεθα καὶ ἡμεῖς πλησίον του. Εἰς τὸ διάστημα καθ' ὃ μένει εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνος ὅστις ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψιν μας, εἶναι ἀ-

ναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν· ὅθεν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰς τὴν συνομιλίαν τρόπους ἡδεῖς καὶ χαρίεντας, καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν ὅσον ἐνδέχεται τὸ νὰ δείξωμεν βκρύτητα ἢ ἀηδῖαν.

Ὅταν δὲ ἀναχωρῇ, τότε πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν καθὼς ἀνήκει εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, καὶ νὰ τὸν ἐκπροοδεύσωμεν, ἀνοίγοντες τὰς θύρας καὶ ἀκολουθοῦντες ἕως εἰς τὸ προδωμάτιον, ἢ ἕως εἰς τὴν κλίμακα, ἢ, ἐὰν ἦναι ἐπίσημος, καὶ ἕως ἐξω τῆς αὐλίου θύρας, ὅπου πρέπει καὶ νὰ σταθῶμεν, ἕως ὅτου νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖνος.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ τῆς συναναστροφῆς.

Ὅταν ἐμβαίνωμεν εἰς συναναστροφὴν, κατὰ πρῶτον χρεώσσομεν νὰ κάμωμεν τὰς προεούσας προσρήσεις εἰς τὸν οἰκοδεσπότην ἢ εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν· ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς παρευρισκομένους κατὰ τάξιν.

Καὶ ἐπειδὴ θέλουσι μᾶς παρκακινήσει διὰ νὰ καθήσωμεν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ζητῶμεν τὸν κατώτερον τόπον διὰ νὰ καθήσωμεν, καὶ νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ λάβωμεν τὸν τόπον ἄλλου· καὶ ἐὰν τις μᾶς προσφέρῃ τὸν τόπον του, ἡμεῖς νὰ μὴ τὸν δεχθῶμεν καὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν προσφέροντα διὰ τὴν καλωσύνην του καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς τιμὴν· ἐὰν δὲ τέλος μᾶς παρκακινήσῃ πολλάκις, τότε τὸν δεχόμεθα εὐχαριστοῦντες.

Ἀφοῦ καθήσωμεν οὕτως ἐὰν γνωρίσωμεν, ὅτι διὰ τὴν ἔλευσίν μας ἔγεινέ τις διακοπὴ τῆς ὁμιλίας, πρέπει νὰ παρακαλέσωμεν τὸν ὁμιλοῦντα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁμιλίαν του χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ φκνῶμεν περίεργοι διὰ νὰ μάθωμεν περὶ τίνος εἶναι ὁ λόγος· ἐκτὸς ἐὰν θελήσῃ ὁ ὁμιλῶν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὁμιλίαν διὰ νὰ μᾶς ὑπαγγεώσῃ.

Ἄν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐμβῶμεν εἰς λόγους, πρέπει πρῶτον νὰ προσμείνωμεν ἑωσὺ ἐρωτήτωςι, καὶ οὕτω νὰ ἀρχίσωμεν τὴν ὁμιλίαν· ἔξω μόνον ἂν ἔχωμέν τινα αἰτίαν ἱκανὴν διὰ νὰ ἀρχίσωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὸν λόγον.

Εἰς τὴν συναναστροφὴν πρέπει ἐν γένει μὴτε πολὺλογοὶ νὰ ἤμεθα διὰ τὴν μὴ ἐνοχλῶμεν μὲ τὴν πολυλογίαν μας τοὺς ἀκούοντας, μὴτε πάλιν σιωπηλοὶ, ὥστε νὰ στεκώμεθα ὡς ἀλαλαξόνα, τὸ ὁποῖον βέβαια δυσχερεστεῖ καὶ τοὺς παρευρισκόμενους, ἐπειδὴ τοὺς δίδει ἀφορμὴν νὰ νομίσωσιν, ὅτι ἡμεῖς ἀδιαφοροῦμεν πρὸς τοὺς λόγους αὐτῶν.

Ὅταν ὁμιλῶμεν πρέπει ἡ φωνὴ μας μὴτε μεγέλη νὰ ἦναι τόσο, ὥστε νὰ προσκρούῃ τυχεῖα εἰς τὰ ὦτα τῶν παρευρισκόμενων εἰς τὴν συναναστροφὴν, μὴτε πάλιν τόσο σιγανή, ὥστε νὰ φθάνῃ μὲ δυσκολίαν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀκροωμένων, διότι δυσχερεστοῦντα μὴ ἀκούοντες ἐντελῶς τὰ λεγόμενα.

Εἰς τὴν ὁμιλίαν μας πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς τοὺς λόμους μας, καὶ νὰ ζητῶμεν νὰ εὐρίσκωμεν εἰς τοὺς λόγους πάντοτε ὑποθέσεις ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ ὠφελιμωτέρας καὶ εὐχερεστοτέρας, καὶ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ λόγους ἐναντίους εἰς τὴν τιμιότητα καὶ εἰς τὴν εὐσχημοσύνην.

Προσέτι εἰς τὴν ὁμιλίαν μας δὲν πρέπει ποσῶς νὰ μεταχειρίζομεθα αἰσχρολογίας ἢ γυδασιολογίας, μὴτε νὰ ἀναφέρωμεν πράγματα βδελυρὰ καὶ προξενοῦντα φρίκην, μὴτε νὰ ἀστεϊζόμεθα ἀπολιτεύτως, μεταχειριζόμενοι λόγους ἢ σχήματα γελοῖα, μὴτε νὰ θέλωμεν νὰ γείνωμεν σατυρισταὶ ἢ κακολόγοι.

Εἰς ὁποῖαν ὑπόθεσιν γεννᾶται φιλονικεία, ἢ λέγει τις λόγους ἐναντίους εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἡμεῖς εἰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, δὲν πρέπει εὐθὺς νὰ συναρπαζώμεθα καὶ νὰ ἀντιλέγωμεν· ἀλλ' ἢ νὰ σιωπῶμεν. ἢ, ἐὰν μᾶς φανῇ ὅτι ἀρμόζει νὰ ἀντιπαρθέσωμεν τὴν γνώμην μας, νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀντιπαραλάβωμεν τὴν γνώμην μας μὲ τρόπον εὐσχημον καὶ μὲ πολλὴν προσοχήν, διὰ νὰ μὴ προξενήσωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν συναναστροφὴν.

Καὶ εἰς τὴν ἀντιλογίαν αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἐξελέγχουσιν ἀναρπῆδὸν ἐκείνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀντιλέγομεν· δηλαδή, δὲν πρέπει τὰ τὸν λέγωμεν οὕτω· ψεύδου, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τοιοῦτον· ἀλλ' ὅταν ἔχωμεν νὰ ἀναιρέσωμεν τινὸς τὸν λόγον, πρέπει πρῶτον νὰ ζητήσωμεν συγχώρησιν, λέγοντες· μοὶ συγχωρεῖται νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ τὴν γνώμην

μου, ἔπειτα νὰ προσθέσωμεν τό· μοὶ φίνεται, ἢ νομίζω, ἢ ἤκουσα, ὅτι ἔλεγον, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι τοιοῦτον, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τρέχει οὕτως.

Ἐάν δέ τις ἀντιλέγῃ εἰς ὅσα ἡμεῖς λέγομεν, δὲν πρέπει νὰ ἀγανκτιῶμεν, ἀλλὰ νὰ ἀποκρινώμεθα κοσμίως καὶ μὲ πραότητα, καὶ χωρὶς νὰ ὀργιζώμεθα νὰ ἐκθέτουμεν τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἔχοντες φρονοῦμεν οὕτως· ὅταν ὁμῶς βλέπωμεν, ὅτι φανερώς παραλογιζόμεθα, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν ἰσχυρογυνωμοῦντες ἀνοήτως καὶ πεισματικῶς, ἀλλ' εὐθὺς νὰ ἐνδίδωμεν, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν χάριτας εἰς ἐκεῖνον ὅστις μᾶς ἐξέβαλεν ἀπὸ τὴν ἀπάτην.

Ὅταν διηγώμεθα τι, δὲν πρέπει μῆτε ξηρὸν νὰ τὸ διηγώμεθα, καὶ χωρὶς τίνος χάριτος, μῆτε πάλιν νὰ τὸ ἐπεκτείνωμεν πέραν τοῦ μέτρου, λέγοντες διεξοδικῶς· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξιστορῶμεν τὸ πρᾶγμα σαφῶς καὶ εὐτάκτως, καὶ νὰ παρεμπλέκωμεν τὰς σκέψεις καὶ περιστάσεις ἐκεῖνας, ὅσαι εἶναι ἱκαναὶ μᾶλλον νὰ σαφηνίσωσι τὸ πρᾶγμα, καὶ νὰ τῷ δώσωσι περισσotέραν χάριν· καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὰς ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς παρεμβάσεις.

Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι εἶναι πολλὰ δυσάρεστον καὶ ὀχληρὸν, τὸ νὰ διακόπτωμεν εἰς πᾶσαν στιγμὴν τὰς διηγήσεις τῶν ἄλλων, ζητοῦντες νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ λόγος, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ προλεχθέντα, καὶ νὰ ἐπιστρέφωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεως· ὅθεν, ὅταν θέλωμεν νὰ διηγηθῶμεν τι, πρέπει νὰ τὸ ἐνθυμώμεθα καλῶς, καὶ νὰ τὸ διαθέτουμεν πρῶτον εἰς τὸν νοῦν μας, καὶ οὕτω νὰ ἀρχώμεθα τῆς διηγήσεως.

Εἰς τὴν συναναστροφὴν εἶναι ἀπρεπέστατον καὶ τοῦτο, τὸ νὰ παραβαρύνωμεν τοὺς ἀνθρώπους, διηγούμενοι παμπόλαια πράγματα καὶ γνωστὰ σχεδὸν εἰς ὅλους, ἢ πράγματα μωρὰ καὶ χωρὶς τινος ἡδονῆς καὶ χάριν, ἢ νὰ τοὺς πικραίνωμεν ἀναφέροντες πράγματα λυπηρὰ καὶ μελαγχολικὰ, ἢ νὰ τοὺς κάμωμεν νὰ ἐντραπῶσιν ἢ νὰ ἀηδιάσωσι μεταχειριζόμενοι λόγους αἰσχροὺς καὶ βδελυροὺς.

Ὅταν θέλωμεν νὰ προξενήσωμεν γέλωτα χαρίεντα καὶ μεθ'

ἡδονῆς, τότε πρέπει μάλιστα νὰ ἐκλέγωμεν ὑποθέσεις λόγων χαρποιαῖς καὶ εὐαρέστους, καὶ ἱκανὰς νὰ κινήσωσι τὸν γέλωτα εἰς τοὺς παρόντας μετ' εὐσχημοσύνης· ὅμως νὰ προσέχωμεν νὰ μὴν ἀρχίζωμεν νὰ γελῶμεν, ἐπεὶδὴ ἡμπορεῖ τὸ πρᾶγμα νὰ μὴν ἦναι τόσο γελῶν. ὥστε νὰ κινήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς γέλωτα, καὶ οὕτως ἂν μείνωμεν μόνοι γελῶντες, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐντροπισθῶμεν.

Ὅταν ἄλλος διηγῆται τι, δὲν πρέπει νὰ τὸν διακόπτωμεν, ἢ κάμνοντες θόρυβον, ἢ στρέφοντες τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων εἰς ἄλλο τι, ἢ εἰσάγοντες ἄλλον λόγον, ἢ λέγοντες, ὅτι τοῦτο εἶναι ἤδη γνωστὸν, ἢ ἀντιλέγοντες, ἢ ἐὰν ἐκεῖνος παρκαμρφῶνῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ παρκατρέχῃ τινὰ περίστασιν, ἀρπάζοντες τὴν διήγησιν ἀπὸ τοῦ στόματός του, διὰ νὰ τὴν τελειώσωμεν ἡμεῖς, ἢ ὑποβάλλοντες τὰς λέξεις, ἐὰν ἐκεῖνος ἀπορῇ τίνα λέξιν νὰ μεταχειρισθῇ, ἢ μεταχειριζόμενοι ἄλλον τινὰ τρόπον ἀπρεπῆ.

Ὅταν ὁμιλῇ ἄλλος ἂν θέλωμεν εἰς τὴν διήγησίν του νὰ κάμνωμεν προσθήκην τινὰ ἢ παρατήρησιν, πρέπει νὰ προσμένωμεν ἕως ὅτου τελειώσῃ ἐκεῖνος τὴν διήγησίν του, καὶ τότε καὶ ἡμεῖς ἡμποροῦμεν ἢ νὰ προσθέσωμεν τι, ἢ νὰ κάμνωμεν τὰς παρατηρήσεις μας.

Πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰς συνανταστροφὰς δὲν πρέπει νὰ χλευάζωμεν τινὰ, μῆτε νὰ σκώπτωμεν αὐτόν, μῆτε νὰ τὸν περιπαίζωμεν, ἢ μὲ λόγους, ἢ μὲ ἔργα, καὶ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν ἔμπροσθεν τοῦ, μῆτε νὰ τὸν πειράζωμεν μὲ κακὸν τρόπον.

Τὰ σκώμματα καὶ τὰ χλευάσματα εἶναι συγκεχωρημένα νὰ γίνωνται μόνον μεταξὺ τῶν οικειοτάτων καὶ συνηθεστάτων· ἀλλὰ καὶ τότε πρέπει νὰ γίνωνται μὲ πολλὴν μετριότητα καὶ εὐσχημοσύνην· ἐὰν ὅμως ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὅποιον ἀποτίνεται τὸ σκῶμμα, πειράζεται, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ παύωσιν οἱ τοιοῦτοι ἀστεῖσμοί.

Ἐξ ἐναντίας δὲ, ὅταν τις σκόπητῃ πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἀστείζεται μὲ ἡμᾶς, τότε πρέπει νὰ μὴ δεικνύωμεν δυσἀρέτειαν, νὰ μὴν ἀγανακτῶμεν, μῆτε νὰ ἀποκαινώμεθα μὲ λόγους ὕβριστικούς καὶ ταπεινοὺς ἀλλὰ νὰ ἀποχρούωμεν τὰ σκώμματα μὲ πολ-

λήν χάριν καὶ εὐσχημοσύνην, καὶ, ἂν ᾖναι δυνατόν, χωρὶς νὰ πειρᾶζωμεν, νὰ ἀντισκώπτωμεν ἀστεϊζόμενοι, καὶ ὥστε νὰ καταντήσωμεν τὸ πρᾶγμα εἰς ἡδονήν, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων συμβαινούσας ἐρίδας.

Ὅμοίως πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ τοὺς ἀπολιτεύτους καὶ ἀσχήμονας τρόπους καὶ τοὺς προσποιητοὺς χειρετισμοὺς, καὶ τὰς ὑπερβολικὰς φιλοφρονήσεις, τὰς κολακείας, τὴν περιχυτολογίαν, τὴν μεγαλαυχίαν, τὴν ταπεινολογίαν καὶ τὴν δουλοπρεπειαν.

Ἀναγκάσιον εἶναι λοιπὸν εἰς τὰς φιλοφρονήσεις νὰ φυλάττωμεν μετριότητα καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου καὶ ἀποδίδωμεν πρὸς ἕκαστον τὸν ἀνήκοντα πρὸς αὐτὸν ἔπαινον χωρὶς κολακείαν, καὶ περὶ ἡμῶν, ἢ διὰ τὰ πράγματά μας νὰ μὴ λέγωμεν ποτὲ μήτε καλὸν μήτε κακόν.

Ἄν τύχη νὰ ἀναφέρωμεν τι περὶ ἡμῶν εἰς τὰς συναναστροφάς, νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὸ ἀναφέρωμεν μὲ μετριότητα, καὶ ἂν ἀναγκάζωμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, νὰ προσπαθῶμεν ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ κἀμνωμεν ὀλιγωτάτους τοὺς ἐπαινους, ἀνέχοντες τὰ πάντα εἰς τοὺς καιροὺς, εἰς τὰς περιστάσεις, καὶ εἰς πᾶν ἄλλο τι αἴτιον.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι ἱκανὰ περὶ τῶν λόγων· νῦν δὲ πρέπει νὰ εἰπῶμεν καὶ ποῖα πράγματα, ὡς ἀπρεπῆ, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν εἰς τὰς συναναστροφάς, καὶ μάλιστα ὅταν ἦμεθα ἔμπροσθεν εἰς ἀξιολόγηστα ὑποκείμενα.

Τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ὡς ἀπρεπῆ εἰς τὰς συναναστροφάς εἶναι ταῦτα·

α'. Δὲν πρέπει νὰ ἐνδύωμεθα, ἢ νὰ ἐκδύωμεθα, ἢ νὰ ὑποδενώμεθα, ἢ νὰ τινάζωμεν τὸν κονιορτὸν, ἢ νὰ τρίβωμεν τὴν λάσπην καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν εὐρισκώμεθα εἰς συναναστροφὴν μὲ ἄλλους.

β'. Δὲν πρέπει νὰ κόπτωμεν τὰ ὀνύχιά μας ἢ ἂ τὰ περιτρώγωμεν μὲ τὰ ὀδόντιά μας, ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων, διότι τοῦτο δεικνύει πολλὴν μυσσαίαν.

γ'. Ἄτοπον εἶναι νὰ βάλλωμεν τὰ δάκτυλά μας εἰς τὸ στόμα ἢ εἰς τὴν μύτην, ἢ ὅταν ἐκβάλλωμεν τὴν μύξαν νὰ κυτ-

τᾶζωμεν εἰς τὸ ρινόμακτρον, ἐπειδὴ δίδωμεν αἰτίαν εἰς τοὺς παρόντας νὰ μᾶς ἀποστρεφῶνται.

δ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ ξυώμεθα εἰς ἡν λεφαλὴν ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων.

ε'. Ἄτοπον εἶναι εἰς τὴν συναναστροφὴν νὰ στραβύνωμεν ἢ νὰ κινῶμεν ἀπρεπῶς τὸ στόμα, τὴν ρίνα, τὰ ὄμματα, ἢ νὰ χάσκωμεν, ἢ νὰ ἐκβάλλωμεν τὴν γλῶσσαν, ἢ νὰ δάκνωμεν τὰ χεῖλη, ἢ νὰ ξύωμεν τὰ ὀδόντια μας.

ς'. Καὶ τὸ νὰ τχνύωμεθα ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων ἐξαπλόνοντες τὰς χεῖρας καὶ ἐκτείνοντες τὸ σῶμα εἶναι πολλὰ ἄτοπον.

ζ'. Ἄτιπον εἶναι ἀκόμῃ καὶ τὸ νὰ ἐξαπλυνώμεθα εἰς τὰ θρονία ἢ νὰ βάλλωμεν τὸν ἑνα πόδα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον.

η'. Νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ τρίζωμεν τὰ δάκτυλά μας, λυγίζοντες τὰς σκυταλίδας, ὡς νὰ ἐμέλλομεν νὰ τὰ ἐξαρθρώσωμεν, διότι εἶναι ἄτοπον.

θ'. Ἄτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ βήχωμεν ἢ νὰ πταρνίζωμεθα πολὺ δυνατὰ, καὶ νὰ περιῤῥαντίζωμεν τοὺς συνόντας μὲ τὸν σιελόν μας, ὅταν βήχωμεν ἢ πταρνίζωμεθα, νὰ στρέφωμεν τὴν κεφαλὴν, καὶ νὰ βάλλωμεν εἰς τὸ στόμα ἢ εἰς τὴν μύτην τὸ ρινόμακτρον.

ι'. Νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ σαλπίζωμεν μὲ τοὺς ῥόθωνας, ὅταν ἀπομυττώμεθα, διότι προξενεῖ ἀηδίαν.

ια'. Εἶναι πρόξενον ἀηδίας τὸ νὰ ἐκβάλλωμεν φωνὰς ὅταν ἀναχασμώμεθα, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀηδίας πρέπει νὰ βάλλωμεν ἔμπροσθεν εἰς τὸ στόμα ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸ καψιδρώτιον.

ιβ'. Ν' ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ ἀσθμαίνωμεν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν λαλῶμεν πρὸς αὐτοὺς ἢ νὰ τοὺς ρχιτίζωμεν εἰς τὸ πρόσωπον μὲ τὸν ἐξερχόμενον σιελὸν ἐκ τοῦ στόματός μας, διότι προξενεῖ ἀηδίαν.

ιγ'. Ἀηδὲς ὁμοίως εἶναι καὶ τὸ νὰ ἐρευγώμεθα, ἢ νὰ πτύωμεν κατὰ γῆς ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων.

ιδ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τὸ νὰ τρίζωμεν τὰ ὀδόντια ἢ νὰ συρίζωμεν, ἢ νὰ συγκρούωμεν πέτρας ἢ σιδήρα, ἢ νὰ κάμνωμεν ἄλλον τινὰ κρότον δυσάρεστον.

ιε'. Πολλὰ ἀπαίσιον εἶναι τὸ νὰ λαλῶμεν ἢ νὰ γελῶμεν καθ'

ἐκυτοὺς ἔμπροσθεν ἄλλων, ἢ νὰ ψάλλωμεν μουρμουρίζοντες, ἢ νὰ κήνυμεν τινὰς χειρονομίας παραφόρους.

ις'. Νὰ φυλαττώμεθα νὰ μὴ γελῶμεν ἀμέτρως ἢ ἀτάκτως ἢ ἀλόγως ἢ καταφρονητικῶς ἔμπροσθέν τινος, διότι εἶναι ἀηδές.

ιζ'. Ἀπολίτευτον πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ καθήμεθα, ὅταν οἱ ἄλλοι στέκωνται ὄρθιοι, ἢ νὰ περιπατῶμεν, ἢ νὰ πεδῶμεν, ἐνῶ οἱ φίλοι κάθηνται. ιη'. Ἀπολίτευτον ἀκόμη εἶναι καὶ τὸ νὰ ἀναγινώσκωμεν ἐπιστολὰς ἢ βιβλία, ἢ νὰ νυστάζωμεν, ὅταν ἄλλος τῶν συμπαρόντων λαλῇ.

ιβ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ δεικνύωμεν ὅτι ἐτοιμαζώμεθα, διὰ τὴν φυσικὴν χρείαν, ἢ νὰ ἐνδύωμεθα μετὰ τοῦτο, ἢ νὰ νιπτώμεθα ἔμπροσθεν ἄλλων, διότι εἶναι ἀηδὲς πρόξενον.

κ'. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ νὰ δεικνύωμεν, εἰς ἄλλον πρᾶγμα ὅπερ προξενεῖ ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν, ἢ τὸ νὰ προσφερωμεν εἰς αὐτὸν νὰ ὁσφραθῇ πρᾶγμα δυσῶδες, διότι εἶναι πρᾶγμα ἀποστροφῆς πρόξενον.

κβ'. Καὶ τὸ νὰ στρέφωμεν πρὸς τοὺς ἄλλους τὰ νῶτα, ἢ νὰ ἀκομῶμεν εἰς ἄλλον, ἢ νὰ παρὰγωνίζωμεν ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὁποῖον λαλοῦμεν, εἶναι ἀτοπώτατον.

κγ'. Καὶ τὸ νὰ τραβῶμεν τὸ φόρεμα, ἢ νὰ πιάνωμεν τὴν χεῖρα, ἢ νὰ ἐγγίζωμεν τὸν ὦμον ἐκείνων, πρὸς οὓς θέλωμεν νὰ λαλήσωμεν ἢ μακρόθεν νὰ τοὺς κράζωμεν ἢ νὰ τοὺς νεύωμεν εἶναι ἀπολίτευτον. Ὅθεν ὅταν θέλωμεν νὰ λαλήσωμεν πρὸς τινα, καὶ μάλιστα ἐὰν ἦναι ἄξιος εὐλαβείας, πρέπει νὰ ὑπάγωμεν, ὅπου αὐτὸς εἶναι, καὶ ὑποκλίνοντες ὀλίγον τὴν κεφαλὴν, νὰ τὸν ζητῶμεν ἄδειαν, διὰ νὰ τὸν λαλήσωμεν, εἰ δὲ καὶ ἔχομεν νὰ τὸν λαλήσωμεν μυστικῶς κατ'ἰδίαν, πρέπει πρῶτον νὰ ζητῶμεν συγγνώμην ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους.

κγ'. Δὲν πρέπει νὰ ἐξαπλῶνωμεν ἔμπροσθέν τινος τὴν χεῖρα, διὰ νὰ λάβωμεν ἢ νὰ δώσωμεν τι εἰς ἄλλον, ἀλλὰ πάντοτε νὰ γίνηται ὀπισθεν τῶν νώτων ἐκείνου ὅστις εἶναι εἰς τὸ μέσον.

κδ'. Παρομοίως δὲν πρέπει νὰ διαβαίνωμεν ἔμπροσθεν ἄλλου, ἀλλὰ πάντοτε νὰ προσέχωμεν νὰ διαβαίνωμεν ὀπισθεν ἐκείνου, ἐὰν ἦναι τόπος, εἰ δὲ μὴ πρότερον νὰ ζητῶμεν συγγνώμην, καὶ ἔπειτα νὰ διαβαίνωμεν ἔμπροσθέν του.

κβ. "Όταν πλησιάζη τις εἰς ἡμᾶς διὰ τὸ μᾶς λαλήσῃ, ἔν τυχόμεν καθήμενοι, πρέπει νὰ σηκωνώμεθα.

κγ. "Όταν λαλῶμεν πρὸς τινὰς ἢ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ὁμιλίαν ὀνόματα ἀνθρώπων, πρέπει πάντοτε νὰ μεταχειριζώμεθα προσωυμῆς τιμητικᾶς. Τιμητικαὶ δὲ προσωυμῆαι ἐν γένει εἶναι τὸ, Κύριος καὶ Κυρίχ. Ἰδιαιτέρως δὲ, τῶν μὲν γονέων τὸ, Φιλοστοργότατος· τῶν δὲ ἀδελφῶν τὸ, Παμφίλτατος· τῶν δὲ γερόντων τὸ, Σεβασμιώτατος· τῶν δὲ ἐμπόρων τὸ, Τιμιώτατος ἢ ἐντιμώτατος· τῶν δὲ ἀρχόντων τὸ, Εὐγενέστατος, τῶν δὲ ἱατρῶν καὶ τῶν στρατηγῶν τὸ, Ἐξοχώτατος· τῶν δὲ ἡγεμόνων τὸ, Ἐνδοξότατος, Ἐκλαμπρότατος, Ὑψηλότατος· τῶν δὲ ἱερέων τὸ, Αἰδεσιμώτατος, τῶν δὲ μοναχῶν τὸ, Ὁσιώτατος· τῶν δὲ βασιλέων τὸ, Γαληνότατος, Μεγαλειότατος· τῶν δὲ ἱερομονάχων τὸ, Πανοσιώτατος· τῶν δὲ ἐπισκόπων, τὸ, Θεοφιλέστατος· τῶν δὲ πατριαρχῶν τὸ, Παναγιώτατος καὶ Μακαριώτατος· τῶν δὲ διδασκάλων τὸ, Λογιώτατος καὶ Σοφολογιώτατος.

κδ. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα προστακτικὸν ὕψος πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μας, ἥγουν δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν πρὸς αὐτοὺς, κάμε, εἰπέ, ἔλα, ὕπαγε, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ πάντοτε, πρέπει νὰ προτάττωμεν εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμιλίαν φράσεις μετριαστικᾶς τῆς προσταγῆς· οἷον, σᾶς παρκαλῶ· κάμετέ μοι τὴν χάριν· λάβετε τὸν κόπον· καὶ ἄλλας τοιαύτας, καθὼς ἡ χρεὶα ἀπαιτεῖ.

κε. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους μὲ ἡμᾶς, ὅταν λαλῶμεν, εἶναι καλὸν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν προστακτικὸν τρόπον, καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα πάντοτε φράσεις ὁμοίως μετριαστικᾶς τοῦ προστακτικοῦ τρόπου.

ΤΜΗΜΑ Ε΄.

Περὶ τῆς Τραπεζίης.

Εἰς τὴν τράπεζαν πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ καθήμεθα ἡμεῖς πρῶτοι, διότι εἶναι ἄπρεπον· οὔτε νὰ ἐκδιπλώνωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὸ χειρόμικτρον, οὔτε νὰ ἐκτείνωμεν ἡμεῖς πρῶ-

τοι τὴν χεῖρα εἰς τὰ πινάκια, ἀλλὰ νὰ προσμένωμεν ἕως ὅτου νὰ ἀρχίσωσιν οἱ μεγαλύτεροι.

Ὅταν καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν, πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ βάλλωμεν τὸ θρονίον μῆτε πολλὰ πλησίον, μῆτε πολλὰ μακρὰν τῆς τραπέζης.

Ὅταν καθήμεθα εἰς τὸ θρονίον, πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ σῶμα ὀρθιον, καὶ νὰ μὴ ἀκομβῶμεν εἰς τὴν τράπεζαν μῆτε τὸ στῆθος, μῆτε τοὺς ἀγκῶνας, μῆτε νὰ ἐξαπλόνωμεν ἐπάνω τῆς τᾶς ὠλένας μας, εἶναι δὲ συγχωρημένον νὰ βάλλωμεν εἰς αὐτὴν μὲνον τὰς χεῖράς μας.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης εἶναι ἄσχημον πρᾶγμα νὰ ἐξαπλυνώμεθα εἰς τὰ ὀπίσω, ἢ νὰ ταχύνωμεν τοὺς πόδας, ἢ νὰ ἀκομβῶμεν εἰς τοὺς παρακαθημένους ἢ νὰ τοὺς παραγκωνίζωμεν.

Τὸ δισκάριον ἢ τὸ πινάκιον πρέπει ν' ἀπέχη μετρίως, ὥστε μῆτε νὰ πίπτῃ τι ἐξω, μῆτε νὰ κύπτωμεν εἰς αὐτό, ἐκτὸς ὅταν τρώγωμεν ζωμόδῃ φαγητὰ, τότε μόνον συγχωρεῖται νὰ κύπτωμεν ὀλίγον, καὶ εὐθὺς νὰ ἀνασηκονώμεθα πάλιν.

Δὲν πρέπει νὰ χωρίζωμεν τὸν ἄρτον μὲ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ μὲ τὸ μαχαίριον· διότι μὲ τὸ μαχαίριον χωρίζομεν τάκτικώτερον τὰς ἐνθέσεις, καὶ τρώγομεν χωρὶς νὰ πειράζωμεν τοὺς παρακαθημένους.

Μὲ τὸ μαχαίριον καὶ μὲ τὸ περόνιον νὰ πικάωμεν καὶ νὰ κόπτωμεν τὰ φαγητὰ, καὶ μὲ τὸ περόνιον νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸ στόμα, ὅσα δηλαδὴ εἶναι λιπαρά, τὰς δὲ ἐνθέσεις τοῦ ἄρτου νὰ προσφέρωμεν μὲ τὴν χεῖρα, πάντα δὲ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα.

Τὸ κοχλιάριον εἶναι ὠρισμένων διὰ τὰ ζωμόδῃ πράγματα, τὸ δὲ περόνιον διὰ τὰ ἄλλα, τὸ δὲ μαχαίριον διὰ νὰ κόπτῃ. Ὅθεν τὸ μὲν κοχλιάριον προσφέρει εἰς τὸ σῶμα τὰ ζωμόδῃ φαγητὰ, τὸ δὲ περόνιον τὰ λοιπὰ, ἢ δὲ χεῖρ πιάνει, καὶ ἔτι διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς προσφέρωμεν εἰς τὸ σῶμα τὰ στεγνὰ φαγητὰ, καὶ μὲ τὸ μαχαίριον κόπτομεν ὅσα χρειάζονται κόψιμον.

Ἄσχημον πρᾶγμα εἶναι νὰ λείχωμεν τὰ δάκτυλα, ἢ νὰ τὰ σπογγίζωμεν μὲ τεμάχια ἄρτων, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ τρώγωμεν, ἢ νὰ τὰ σπογγίζωμεν μὲ τὸν ἄρτον ὁ ὁποῖος μένει εἰς τὰ δισκάρια.

Όταν τὰ φαγητὰ ἴναι πολὺ θερμὰ, δὲν πρέπει νὰ τὰ φῶμεν διὰ νὰ τὰ κρύνωμεν· ἀλλὰ ἢ πρέπει ν' ἀνακρύνωμεν ὀλίγον, ἢ νὰ παρατηρῶμεν τί κάμνουσιν οἱ ἄλλοι.

Τὰ ὅσθα ἢ κόκκαλα καὶ τὰ κελήφη ἢ τοὺς πειρήνας τῶν ὀπωρικῶν ἢ τὰ ἐξώφλοια, καὶ τὰ τοιαῦτα, πρέπει νὰ τὰ δεχώμεθα εὐσχήμως ἀπὸ τὸ στόμα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ οὕτω νὰ τὰ βέλλωμεν εἰς τὰ διτκάρια παρήμερα.

Δὲν πρέπει νὰ τρώγωμεν οὔτε μὲ πολλὴν βραδύτητα διὰ νὰ μὴ βαρύνωμεν τοὺς ἄλλους, οὔτε πάλιν μὲ πολλὴν βίαν καὶ λαιμαργίαν, ἀλλὰ μὲ μετριότητα.

Προτοῦ νὰ καταπίωμεν ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχομεν εἰς τὸ στόμα μας ποτὲ νὰ μὴ βέλλωμεν ἄλλα φαγητὰ εἰς αὐτό· καὶ πάλιν αἱ ἐνθέσεις δὲν πρέπει νὰ ἴναι τόσον μεγάλοι, ὥστε νὰ ὑπεργεμίῳσι τὸ στόμα.

Όταν μασῶμεν τὸ φαγητόν, δὲν πρέπει νὰ συγχρούωμεν τὰ χεῖλη, μήτε νὰ κάμνωμεν κανένα ἄλλον κρότον μὲ τὸ στόμα, ἐπεὶδὴ τὰ τοιαῦτα προξενοῦσιν ἀηδίαν εἰς τοὺς συντρώγοντας.

Ἄτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὴν ῥίνα τὴν τροφήν καὶ νὰ τὴν ὀσφραινώμεθα προτοῦ νὰ τὴν βέλλωμεν εἰς τὸ στόμα, καὶ μάλιστα ἐκείνην τὴν τροφήν τὴν ὁποίαν μέλλουσι νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ ἄλλοι εἰς βρῶσιν.

Ἀπρεπὲς εἶναι καὶ τὸ νὰ προσφέρωμεν εἰς ἄλλον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τὸ δισκάριόν μας, καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιον ἡμεῖς ἐγεύθημεν ἤδη.

Όμοίως ἄτοπον εἶναι καὶ τὸ νὰ προσφέρωμεν τὸ ποτήριον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον ἡμεῖς ἠγγίσσαμεν, τὰ χεῖλη μας, ἢ τὸν ἄρτον, τὸν ὅποιον ἠγγίσσαμεν, ἢ τὰ μαχαιροπέρονα, τὰ ὅποια μετεχειρίσθημεν ἡμεῖς.

Εἶναι ἀνάρμοστον προσέτι, καὶ ἐὰν μὲ τὰ μαχαιροπέρονα, ἢ τὸ κοχλιάριον, τὰ ὅποια ἡμεῖς μετεχειρίσθημεν, λάβωμεν τι ἀπὸ τὸ κοινὸν τριβλίον, ἢ ἀπὸ τὸ δισκάριόν μας, διὰ νὰ τὸ προσφέρωμεν εἰς ἄλλον.

Ἐπι δὲ χειρότερον εἶναι, ἐὰν ἀπὸ τὸ κοινὸν λεκάνιον λάβωμέν τι μὲ τὸ περόνιον ἢ κοχλιάριόν μας, καὶ τὸ φέρωμεν εἰς τὸ στόμα, ἐπεὶ δὴ πρέπει ἀπὸ τὸ κοινὸν λεκάνιον ἢ τριβλίον νὰ

βάλλωμεν εἰς τὸ δισκάριόν μας μὲ καθαρὸν περόνιον ἢ κοχλιάριον, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα νὰ τρώγωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ φαινώμεθα πολιτικοὶ καὶ κόσμιοι.

Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀπλόνωμεν εἰς τὸ νὰ λάβωμεν φαγητὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν τριβλίον, ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης δὲν μᾶς προσφέρῃ ἢ δὲν μᾶς παρακινήσῃ, ἐκτὸς μόνον εἶναι ἔχωμεν πολλὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν.

Ἀπὸ τὰ φερόμενα εἰς τὴν τράπεζαν φαγητὰ πρέπει νὰ λαμβάνωμεν μὲ διάκρισιν, καὶ νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον νὰ σπανίζωμεν, παρὰ νὰ μᾶς περισσεύῃ πολὺ ἀπὸ τὰ μερίδια ἐκεῖνα, ὅσα ἐλάβομεν, ἐκτὸς ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης μᾶς ἐπρόσφερε καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν πλεόν τοῦ δέοντος.

Ὁ οἰκοδεσπότης χρεωστεῖ μὲν νὰ παραινῇ τοὺς ὁμοτραπέζους νὰ τρώγωσι καὶ νὰ πίνωσι, ὅμως μὲ τρόπον εὐγενικόν, χωρὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ ἢ νὰ τοὺς ἐνοχλῇ, ἂν δέχωνταί τι ἢ λέγωσιν, ὅτι τοὺς ἀρκεῖ ἐκεῖνο ὅπερ ἔλαβον.

Οἱ δὲ δαιτυμόνες, τοὺς ὁποῖους ἐστὶν ὁ ἐστιάτωρ οἰκοδεσπότης, ὅταν ἀηδιάζωσιν τι φαγητὸν, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, πρέπει νὰ προσπαθῶσιν ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ μὴ δεῖξωσιν τι σημεῖον ἀηδίας παντελῶς, ἀλλὰ ἡσυχῶς νὰ δίδωσι τὸ δισκάριον εἰς τὸν ὑπηρετήν.

Οἱ δαιτυμόνες δὲν πρέπει μήτε νὰ ἐπαινῶσι μήτε νὰ κατηγορῶσι τὰ φαγητὰ, ὅπως καὶ ἂν ᾖ, ἐξω μόνον ἂν ἐρωτηθῶσιν ἀπὸ τὸν ἐστιάτορα, τότε χρεωστοῦσι νὰ τὰ ἐπαινῶσι μὲ κοσμιότητα.

Ὅταν ἡμεῖς εἰς τὴν τράπεζαν, ὅπου εἶναι πολλοὶ, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίζωμεν νὰ πίνωμεν ἡμεῖς πρῶτοι, πρὶν ἀρχίσωσι νὰ πίνωσιν οἱ ἐπιστημότεροι τῶν συντραπέζων, μήτε νὰ ἐγγέωμεν εἰς τὸ ποτήριον οἶνον περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἡμποροῦμεν νὰ πίνωμεν ἐκάστοτε, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ᾖ ἐναντίον τῆς συνθηλας τὸ νὰ ἔχωμεν ἔμπροσθέν μας τὸ ποτήριον μὲ τὸ περίσσειμα.

Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ πίνωμεν, ἐν ὅσῳ ἔχομεν εἰς τὸ στόμα ἀκόμη τὸ φαγητὸν, οὔτε πάλιν νὰ πίνωμεν τόσον λαίμαργα, ὥστε νὰ πνιγώμεθα, ἢ νὰ χύνηται τὸ ποτὸν ἔξω ἀπὸ τὸ στόμα, ἀλλὰ καὶ προτοῦ καὶ ὑστερώτερα πρέπει νὰ σπογγίζωμεν

τὰ χεῖλη μας μετὰ τὸ χειρόμακτρον, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν, ὡςάκις λαμβάνωμεν ζωμώδη φαγητά· νὰ μὴ μεταχειρίζομεθα ὅμως εἰς τοῦτο τὸ τραπέζοσίνδονον.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς τραπεζῆς δὲν πρέπει νὰ ξυώμεθα εἰς τὴν κεφαλὴν, μήτε νὰ πτύωμεν, καὶ ὅτον εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ βήχωμεν, μήτε νὰ ἐκβάλλωμεν τὴν μύζαν μας· ἐὰν δὲ μὴς ἀνγκάζῃ ἡ χρεῖα, τότε νὰ γυρίζωμεν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, προσεχόντες νὰ μὴ ἐγγίξῃ τὸ ρινόμακτρον εἰς τὸ τραπέζοσίνδονον ὅταν δὲ βήχωμεν, πρέπει νὰ κρατῶμεν τὸ ρινόμακτρον, ἢ τὸ χειρόμακτρον ἔμπροσθεν τοῦ στόματος.

Μόνον τὰ χεῖλη πρέπει νὰ σπογγίζωμεν μετὰ τὸ χειρόμακτρον, ὅχι δὲ καὶ τὰ ὀμμάτια ἢ τὸ πρόσωπον.

Ἔτι δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχωμεν μὴ στῆξῃ ἐπάνω οἶνος ἢ ζωμός ἢ ἄλλο τι τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ κηλιδώσῃ τὸ χειρόμακτρον. Ὅθεν οὐδὲ τὰ δάκτυλα ὅταν ἦναι ἀλειμμένα, δὲν πρέπει νὰ τὰ καθορίζωμεν εἰς τὸ χειρόμακτρον, ἀλλ' εἰς κομμάτιον ἄρτου, τὸ ὁποῖον ἔπειτα πρέπει νὰ βῆλλωμεν εἰς τὸ δισκίριον.

Εἰς τὴν τραπεζαν ὅταν θέλωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν τι δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μελαγχολικὰ πράγματα, καὶ μάλιστα σιχαμερὰ καὶ ἀηδῆ, μήτε νὰ ἀρχίζωμεν φιλονεικίαις, μήτε νὰ ὀνειδίζωμεν οὐδὲ τοὺς ὑπηρετάς αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ ὁμιλῶμεν περὶ πραγμάτων χαριέντων, καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ λαλῶμεν ἔχοντες τὸ στόμα γεμάτον.

Ὅταν οἱ ἄλλοι τελειώσωσι τρώγοντες εὐθὺς καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ παύσωμεν, φροντίζοντες μὴ μείνωμεν ἡμεῖς ὕστεροι.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑΣ.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Γ. Α. ΚΟΠΑΝΑΡΗ.

Ἐν Κων/πόλει, ἔσωθεν τοῦ Ζιντάν-Καπουσί, Ἄρ. 6.

Κατὰ προτροπὴν ἀξιολογῶντων γονέων καὶ διδασκάλων ἐπεχειρήσαμεν τακτικὴν σειρὰν κατὰλλήλων ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲν ἐξεδόθησαν τὰ ἀκόλουθα·

Ἡ ΜΑΡΙΑ, ἥτοι ἡ ἐκ Προνοίας Δοκιμασία, ἡθικώτατον καὶ τερπνότατον διήγημα πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων, ἐξόχως δὲ τῶν παρθεναγωγείων, μετὰ εἰκονογραφιῶν, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση.

Ο ΕΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΣΙΝ ΟΔΗΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ, μετὰ εἰκονογραφιῶν, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση.

Ἦδη δὲ προετοιμῶνται εἰς ἑκδόσιν τὰ ἐφεξῆς·

ΤΟ ΔΙΣΑΚΙΟΝ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ, ἥτοι συλλογὴ Ἑυμέτρων Μύθων, οἰκειῶν τε καὶ ἀλλοτρίων, μετὰ τῶν ἐν τοῖς νηπιαγωγείοις συνήθως ἀδιδασκούμενων ἀσμάτων, μετὰ εἰκονογραφιῶν, ὑπὸ τῆς νεάνιδος Ν*. Λαμπρίση.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, μετὰ ὥραίων εἰκονογραφιῶν, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΕΓΚΟΛΗΘΟΝ ὑπὸ Γ. Α. Λαμπρίση.
Ἔκδ. νέα.

ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΠΘΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΔΙΑ μετὰ βελτιώσεων, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση. Ἔκδ. τετάρτη.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ εἰς δύο τόμους, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση. Ἔκδ. δευτέρα.

ΧΡΗΣΤΟΜΑΘΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ, ἥτοι περὶ συμπεριφορᾶς αὐτῶν, ὑπὸ Α. Γ. Λαμπρίση.

ΕΠΙΤΟΜΟΝ ΓΕΩΠΟΝΙΚΟΝ.

Ἐν τῷ αὐτῷ Βιβλιοπωλείῳ εὕρισκονται καὶ ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΤΟΥΡΚΟΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΙ ὑπὸ Ἰωάννου Η. Μηλοπούλου.